

Leena Lehtinen

Venäjän metsäoikeudesta

Aluksi

Tässä kirjassa annetaan yleiskuva Venäjän metsäoikeudesta, mutta puunhankintaan liittyviä oikeudellisia kysymyksiä käsitellään yksityiskohtaisemmin. Puunhankinnan oikeudellisia ongelmia tarkastellaan arvioimalla pitkäaikaisia vuokrasopimuksia ja selvittämällä puunhakkuuta koskevien normien rikkomisesta määräytyviä seuraamuksia.

Kirjan tarkoituksena on antaa suomalaisille metsäalan asiantuntijoille mahdollisimman käytännönläheistä oikeudellista tietoa ja arviointia sellaisista Venäjän metsien hyödyntämiseen liittyvistä asioista, joita ei päivittäin käsitellä, mutta joita ei jokapäiväisessä puunhankintatyössä voi sivuuttaa.

Yhä useammin puunhankinta Venäjällä perustuu suomalaisen yrityksen tai sen tytäryrityksen solmimaan pitkäaikaiseen metsänvuokrasopimukseen. Venäjän valtio on tällaisen sopimuksen toinen osapuoli metsää vuokralle antavana tahona. Venäläistä metsää vuokralle ottavana osapuolena ko. yritys sitoutuu vuokrasopimuksen ehtojen ja sitä välittömästi koskevan lainsäädännön noudattamiseen. Tämän lisäksi metsää puunhankintatarkoituksessa vuokrannut yritys viimekädessä vastaa myös puunhakkuunormistojen noudattamisesta.

Venäjän metsäoikeus on hyvin laaja ja monisäikeinen. Metsät ovat Venäjällä pääasiassa valtion omistamia, minkä vuoksi metsien valtiollinen hallintojärjestelmä on metsien hyödyntäjän kannalta tärkeä. Tämän kirjan ulkopuolelle on metsien hallinnointi kuitenkin jätetty lähes kokonaan, sillä päätöksenteko metsien käytöstä on tällä hetkellä niin sekavaa ja koko ajan muuttumassa, ettei mitään luotettavaa kokonaisvaltaista esitystä ole mahdollista kirjoittaa julkaisuun, jonka toivotaan olevan käyttökelpoinen useamman kuukauden ajan.

Tämä julkaisu on loppuraportti selvityksestä Venäjän metsien hyödyntämiseen liittyvistä oikeudellisista asioista. Tutkimus on tehty maa- ja metsätalousministeriön tilauksesta v.2003–2005 Leena Lehtisen toimesta perustuen ministeriön ja lakitoimiston Lex Leena Lehtinen T:mi väliseen tutkimussopimukseen. Tutkimushanke on rahoitettu kokonaisuudessaan lähialueyhteistyön määrärahoista.

Tutkimusraportin viimeistelyn Lehtinen on tehnyt Venäjän oikeuden tutkimusjohtajan virassa Lapin yliopistossa valmistellessaan Venäjän metsäoikeutta koskevaa luentosarjaa syksyllä 2005. Loppuraportin julkaisemiseen liittyvistä käytännöllisistä tehtävistä on vastannut Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta.

Tutkimushankkeelle nimetty ohjausryhmä on avustanut Lehtistä selvitystyön kohdentamisessa suomalaisia kiinnostaviin kysymyksiin. Ohjausryhmä on kokoontunut muutaman kerran ja jäsenet ovat kommentoineet tutkijan

VI

työpapereita muutoinkin. Maa- ja metsätalousministeriön edustajina ohjausryhmässä ovat olleet Tatu Torniainen ja Laura Kauppila. Muina asiantuntijajäseninä ovat olleet Sari Karvinen (METLA), Hannu Kivelä (Suomen Moskovan suurlähetystö), Arvo Kokkonen (Maanmittauslaitos), Anneli Kotonen (Metsäteollisuus ry.), Tero Laakso (Joensuun yliopisto), Seppo Pulliainen (IFC-North-West Russia Forest Investment Project), Juha Tolonen (Vaasan yliopisto) ja Pertti Veijola (Suomen Moskovan suurlähetystö).

Lehtinen kiittää sydämellisesti kaikkia ohjausryhmän jäseniä, joiden neuvot, kommentit ja kannustus on ollut suuriarvoista työn suuntaamisessa tarkoituksenmukaisella tavalla ottaen huomioon tutkimusalueen laajuus ja epävakaisuus.

Selvitystyön onnistumiseksi on saatu tärkeitä tietoja suomalaisilta metsäalan yrityksiltä ja niiden asiantuntijoilta. Liikesalaisuuksien vuoksi tutkimuksen kannalta tärkeimpiäkään yrityksiä ei nimeltä voida tässä yhteydessä kiittää. Maa- ja metsätalousministeriön ohella Venäjän metsäoikeuden kehityksestä ovat olleet hyvin kiinnostuneita kauppa- ja teollisuusministeriön Venäjä-asioista vastaavat henkilöt ja erityisesti Merja Åberg ja Eero Jäntti ovat antaneet tärkeitä kannustusta tämän tutkimuksen eteenpäinviemiseksi.

Venäjän metsäoikeuden selvittämisessä pääasiallinen tuki ja opastus tämän tutkimustyön onnistumiseksi on saatu venäläisten asiantuntijoiden ja kollegojen taholta. Erityisesti on kiitettävä Karjalan tasavallan korkeimman arbitraatioistuimen johtoa ja tuomareita, jotka ovat useamman kerran mahdollistaneet työskentelyn tiloissaan ja antaneet tutkittavaksi satoja aitoja oikeustapauksia liittyen metsien hyödyntämiseen. Venäläisistä asiantuntijoista on erityisesti kiitettävä professoreita L.P.Fomina ja N.G.Salisheva (Venäjän tiedeakatemian valtio ja oikeuslaitos) sekä professori I.R.Shegelmania (Petroskoin valtionyliopisto). Asiantuntevasta avustamisesta tutkimustyössä ja käytännön asioiden järjestelyissä ansaitsee lämpimät kiitokset nuori juristi ja metsäinsinööri Jekaterina Toivola Petroskoin yliopistosta.

Rovaniemellä 31.1.2006

Leena Lehtinen
Tutkimusjohtaja, Venäjän oikeus

Sisältö

Aluksi	V
Sisältö	VII
Leena Lehtinen:	
VENÄJÄN METSÄOIKEUDESTA	1
1. Johdanto	1
2. Metsäoikeus Venäjän oikeusjärjestelmässä	3
2.1 Venäjän perustuslaki ja metsät	3
2.2 Metsäoikeus ja Venäjän ympäristöoikeus	5
2.3 Metsät siviililain ja maalaisääädännön sääntelykohteena	6
2.4 Metsälaki ja muut metsää koskevat erityissäädökset ...	8
2.5 Metsät ja Venäjän hallintojärjestelmä	9
2.6 Metsäasiat Venäjän oikeuslaitoksessa	13
3. Eriluontoiset metsät Venäjän oikeudessa	14
4. Metsien omistusoikeudesta Venäjällä	21
5. Metsien hyödyntäminen puun hankintaan	26
5.1 Metsien käyttötarkoitukset ja käytön oikeudelliset muodot Venäjän oikeuden mukaan	26
5.2 Metsien vuokraaminen puunhakuutarkoituksessa ...	28
5.2.1 Metsänvuokrasopimuksen osapuolet, sisältö ja oikeudellinen luonne	28
5.2.2 Metsänvuokran kohde Venäjän oikeuden mukaan	35
5.2.3 Maksut ja muut korvaukset metsän vuokrassa .	39
5.2.4 Metsätaloustyöt	43
5.2.5 Markkinarajoitukset	47
5.2.6 Vuokralaisen vastuut laittomista hakkuista ...	49
5.2.7 Työllistämismisveloitteet	51
5.2.8 Pitkäaikaisten metsänvuokrasopimusten arviointia	51

VIII

5.3 Lyhytaikaiset hakkuuoikeudet ja puunhakkuuoikeuksien huutokaupat	53
5.4 Puunkaato-ohjelmat	55
6. Seuraamukset lainvastaisista puunhakkuista	56
6.1. Laittomat hakkuut ja muu oikeudeton metsänkätö . .	56
6.2 Metsälainsäädännön rikkomiset siviili-, hallinto- ja rikosprosessissa	58
6.3 Puunhankinnassa siviili-, hallinto- ja rikosoikeudellisia sanktioita	60
6.4 Yleinen tuomioistuin ja valtion arbitraatituomioistuin metsäriitojen käsittelypaikkana . . .	66
6.5 Puunhankinnan laittomuuden arviointia	67
7. Ulkomaalaiset Venäjän puuvarantojen hyödyntäjinä	69
8. Venäjän metsäoikeuden kehitysnäkymiä	72
Venäläistä kirjallisuutta	73
Kuvaluettelo	73

Leena Lehtinen:

VENÄJÄN METSÄOIKEUDESTA

1. Johdanto

Venäjän metsäoikeutta tarkastellaan tässä työssä ennen kaikkea niiden ulkomaalaisten näkökulmasta, jotka hyödyntävät metsiä Venäjällä käyttämällä puuta paikallisessa tuotannossa tai tuomalla sitä Venäjältä esim. Suomeen. Työssä on käsitelty niitä oikeudellisia asiakokonaisuuksia, jotka ovat tärkeitä harjoitettaessa puunhankintaa Venäjällä pitkällä tähtäimellä. Välittömästi puun tuontiin liittyviä sopimus- ja vero-oikeudellisia kysymyksiä tai kuljetus-, tulli-, lisenssi- ym. ulkomaankaupan säännöstöjä ei tässä työssä käsitellä.

Venäjän metsäoikeutta on tutkittu tätä työtä varten perehtyen lainsäädännön ohella venäläiseen metsä- ja maa-oikeutta käsittelevään kirjallisuuteen, mutta keskeinen tutkimusaineisto on ollut oikeuskäytäntö ja metsävuokrasopimukset. Julkaistuun oikeuskäytäntöön on tutustuttu, mutta ensisijaista on ollut työskentely venäläisessä alioikeudessa, missä on ollut tilaisuus perehtyä useisiin satoihin metsän käyttöön liittyviin oikeusjuttuihin. Metsävuokrasopimuksia, jotka ovat voimassa olevia ja ehtojensa mukaan eräät aina v. 2049 saakka, on ollut analysoitavana useita kymmeniä.

Venäjän metsien hyödyntämiseen liittyviä oikeudellisia asioita on tässä tutkimuksessa selvitetty sellaisten seikkojen osalta, jotka eivät tavanomaisesti ole esillä puuntuontiin liittyviä oikeudellisia ongelmia käsiteltäessä. Metsien omistamiseen ja vuokraamiseen liittyvät ongelmat toki tiedostetaan, mutta esim. pitkäaikaisten, jopa 50 vuodeksi solmittujen vuokrasopimusten oikeudellista luonnetta ei ole edes venäläisessä oikeustieteellisessä kirjallisuudessa paljонkaan käsitelty. Pitkäaikaisten vuokrasopimusten ehtojen vaikutus puunhankintaan ja esim. puun tuonnin varmuuteen on tämän vuoksi epäselvää. Tässä työssä onkin valotettu oikeudellisten kysymysten osalta pitkäaikaisten metsävuokrasopimusten luonnetta.

Puunhakkuiden kanssa Venäjällä tekemisissä olleet tietävät, että puunkaato on erittäin yksityiskohtaisesti normitettua ja hakkuita seurataan venäläisviranomaisten taholta tarkasti. Tunnettua on se, että paljon määrätään erilaisia sanktioita, sakkoja, mitä moninaisimmilla perusteilla. Viime aikoina laittomat hakkuut ovat olleet yksi päällimmäisiä teemoja keskusteltaessa Venäjällä metsien hyödyntämisestä.

Tässä tutkimuksessa on kiinnitetty runsaasti huomiota siihen, miten Venäjän metsälainsäädäntö määrittelee puunhakkuussa esiintyvät rikkomukset, ja millaisin oikeudellisin perustein eri luontoisia sanktioita voidaan määrätä. Venäjän metsien käyttöä on tutkittu siviilioikeuden, hallinto-oikeuden ja rikosoikeuden alalta säädösten ja kirjallisuuden valossa. Tämän lisäksi on oikeuskäytäntöön perehtymällä kartoitettu, miten viranomaiset ja erityisesti tuomioistuimet tulkitsevat metsälainsäädännön rikkomusnormistoa. Laittomien hakkuiden rikosoikeudellista arviointia ei ole tässä tutkimuksessa tarkemmin tehty.

Metsäpoliittisessa keskustelussa Venäjällä yksi päällimmäisistä asioista on se, kuka päättää metsien hyödyntämisestä, millä valtiovalan tasolla päätetään vuokralle annosta, mitkä viranomaiset vastaavat uudistamisesta, metsien muuttamisesta asumiskäyttöön jne. Tässä tutkimuksessa metsien omistamiseen ja hallinnointiin liittyvät asiat ovatkin olleet keskeisen huomion kohteena, mutta myös erittäin työläitä asioita, sillä lainsäädäntö on muuttunut näiden asioiden kohdalla lukuisia kertoja tutkimuksen kestäessä. Metsien omistamiseen ja hallinnointiin liittyvät asiat eivät ole poliittisesti toistaiseksi selkiytyneet Venäjällä, ja sen vuoksi lainsäädäntö muuttuu jatkuvasti.

Uutta metsälakia ei tämän metsäpoliittisen epäselvyyden vuoksi ole kyetty useista yrityksistä huolimatta vielä säätämään. Metsätalouden valtion hallinto on sekavaa. Niinpä tässä työssä ei kovin yksityiskohtaista kuvausta metsien valtion hallinnosta voida eikä haluta antaa, koska se tieto olisi todennäköisesti jo vanhentunut siinä vaiheessa, kun lukija tätä julkaisua lukee. Paljon muutoksia säädöksiin tehtiin aivan vuoden 2005 lopulla. Vaikka ne onkin otettu huomioon tässä tutkimusraportissa, ei julkaisun viimeistelyvaiheessa ollut käytössä yksityiskohtaisia toimeenpanopäätöksiä metsähallinnon uudistamisesta v.2006 aikana.

2. Metsäoikeus Venäjän oikeusjärjestelmässä

2.1 Venäjän perustuslaki ja metsät

Venäjän liittovaltion perustuslaki on hyväksytty kansanäänestyksessä 12.12.1993 ja siinä määritellään, että Venäjän liittovaltio on demokraattinen tasavalta, oikeusvaltio ja markkinatalous. Perustuslaissa turvataan yksityisyyden ja yksityisen omistusoikeuden suoja. Perustuslain mukaan maa ja muut luonnonvarat voivat olla julkisessa ja yksityisessä omistuksessa (9§).

Venäjän perustuslaki ja metsät

- Luonnonvarat julkis- ja yksityisomaisuutta
- Metsää voi olla yksityisessä omistuksessa
- Maan ja muiden luonnonvarojen hallinta, käyttö ja vallinta keskusjohdon ja alueiden yhteisessä määräysvallassa
- Metsälainsäädäntö voi olla liittovaltion ja alueiden/liittovaltiosubjektien(89) antamaa
- Metsälaista ei saa poiketa aluetasolla

Kuva 1

Venäjä on federaatio. Perustuslain mukaan valtiovaltaa käyttää liittovaltion keskusjohto ja 89 liittovaltiosubjektia (tasavaltoja, läänejä, Moskovan ja Pietarin kaupungit) joko yhdessä tai erikseen. Perustuslain mukaan maan ja muiden luonnonvarojen hallintaan, käyttöön ja

vallintaan liittyvät kysymykset ovat liittovaltion ja sen subjektien, siis keskusjohdon ja alueiden yhteisessä päätösvallassa, samoin ympäristön käyttö, ympäristön suojelu ja ympäristöturvallisuus (72§). Näin ollen metsälainsäädäntö samoin kuin maa- ja ympäristönsuojelulainsäädäntö ovat federaation ja sen muodostamien liittovaltiosubjektien yhteisessä päätösvallassa (72§). Metsälainsäädäntöä säädetään sekä keskus- että aluetasolla.

Venäjän perustuslain 72 §:n mukaan metsälainsäädäntö on siis Venäjän federaation ja sen liittovaltiosubjektien yhteisessä toimivallassa. Venäjän perustuslain määräämä federaation ja liittovaltiosubjektien lainsäädännöllisen toimivallan suhde tarkoittaa sitä, että federaation tasolla voidaan hyväksyä lait, jotka sääntelevät kaikkia metsien käytöstä, suojelusta ja uudistamisesta johtuvia suhteita. Venäjän perustuslain mukaan liittovaltiosubjektien tasolla säännellään niitä metsien käyttöön, suojeluun tai uudistamiseen liittyviä kysymyksiä, joista federaatiotasolla ei ole lainsäädäntöä tai jotka liittovaltion keskuksen lainsäädännöllä on määrätty nimenomaisesti liittovaltiosubjektien päätösvaltaan.

Liittovaltiosubjektien säädöksistä erityinen merkitys on niillä, joilla federaation metsälainsäädäntö tulee yksityiskohtaisemmaksi ja toimeenpanokelpoiseksi. Metsälain 80 §:n mukaan federaation ja liittovaltiosubjektien laeilla ja muilla säädöksillä määritellään metsätalousmaiden käyttömuotoja ja käytön erityispiirteitä, sekä varsinaisten metsätalousmaiden ulkopuolisten metsien käyttöä noudattaen federaation metsälain määräyksiä. Toisin sanoen metsien käyttöä, suojelua ja uudistamista koskevat liittovaltiosubjektien lait ja muut säädökset ovat juridisesti päteviä, ja niitä on sovellettava, jos ne eivät ole ristiriidassa federaation lainsäädännön kanssa.

Metsälakia säädettäessä 1990-luvun lopulla oli keskusvallan ja alueiden välisiä perustuslaillisia erimielisyyksiä metsälainsäädännön antamisoikeudesta. Esimerkiksi Karjalan tasavalta nosti kanteen perustuslakituomioistuimessa v. 1997 säädetyin metsälain johdosta, jossa määriteltiin, että keskuksen antamat säädökset ovat oikeudellisessa hierarkiassa ylempänä kuin alueiden lainsäädäntö, ja jossa määrättiin kaikki valtion metsät federaation omistukseen. Karjalan tasavalta kat-

soi, että uusi metsälaki v. 1997 oli ristiriidassa perustuslain kanssa, jossa määritellään metsät ja muut luonnonvarat keskuksen ja alueiden yhteiseen määräysvaltaan. Venäjän federaation perustuslakituomioistuimen 9. tammikuuta 1998 antamassa päätöksessä, joka koski metsälain perustuslainmukaisuutta, todetaan, että federaation päättävät elimet voivat itsenäisesti ja yksin säännellä yhteistä toimivaltaa koskevia kysymyksiä ja että alueellisella lainsäädännöllä on alisteinen ja täydentävä merkitys.

Liittovaltiosubjektien metsälaeilla ei juurikaan ole tällä hetkellä käytännön merkitystä. Esim. Karjalan tasavallassa todetaan yleisesti, että Karjalan oma metsälaki on Venäjän federaation perustuslain vastainen. Lakeja alemmantasoisia säädöksiä annetaan myös aluetasolla, mutta niidenkin merkitys on oleellisesti vähentynyt v. 2004 lopun metsälainsäädännön muutosten johdosta ja yleisen keskusvallan aseman vahvistamisen vaikutuksesta.

Joulukuussa 2005 muutettiin Venäjän metsälainsäädäntöä siihen suuntaan, että keskusvallalta siirrettiin päätöksentekoa alueille. Muutoksilla ei kuitenkaan annettu liittovaltiosubjekteille oikeutta säätää lakeja ja vastaavia normeja, vaan metsälainsäädännön antaminen on edelleenkin vain keskustason eli federaation oikeus. Pääosaltaan joulukuiset lainmuutokset koskien keskuksen ja alueiden välisiä päätöksentekosuhteita metsäasioissa astuvat voimaan v.2007 alusta lukien.

2.2 Metsäoikeus ja Venäjän ympäristöoikeus

Ympäristöoikeus – ekologinen oikeus – on Venäjällä kehkeytynyt oikeudenalana 1980-luvulta alkaen, mutta enemmän säädöksiä ja kirjallisuutta on ilmaantunut 1990-luvun puolivälistä lähtien. Ympäristöoikeus jaetaan venäläisessä oikeustieteessä luonnon/ympäristön suojelua koskevaan oikeuteen ja luonnonvaraoikeuteen eli luonnon resurssien käyttöä ja turvaamista koskevaan oikeuteen.

Metsäoikeus on ollut perinteinen ja vahva luonnonvaraoikeuden osa-alue jo Neuvostoliitossa. Metsät ovat tulossa yhä tärkeämmäksi luonnonsuojeluoikeuden kohteeksi ympäristöliikkeiden aktivoitumisen

myötä ja kansainväliseen puunjalostusteollisuuteen kohdistuvien vaatimusten myötä. Venäjän ympäristöoikeudessa luonnonvarojen käyttö on ollut keskeistä, ei niinkään luonnon suojeleu.

Venäjän metsä- ja ympäristöoikeus

- Ympäristöoikeus – ekologinen oikeus
- Luonnonvaraoikeus – luonnon resurssien käyttöä ja turvaamista
- Luonnon suojeleu koskeva oikeus
- ”Luonnonvarat ja ympäristön suojeleu”/
”Metsien käyttö, suojeleu, turvaaminen ja kasvattaminen” (VF:n säädösryhmittely)

Kuva 2

Venäjän virallisessa säädösryhmittelyssä on ryhmä ” Luonnonvarat ja ympäristön suojeleu” ja sen alaryhmä ” Metsien käyttö, suojeleu, turvaaminen ja kasvattaminen”(Presidentin ukaasi 15.3.2000, CZ RF.2000. N:o 12 St.1260).

2.3 Metsät siviililain ja maalainsäädännön säätelykohteena

Siviililaki (SL) on laaja kodifikaatio, joka säädettiin v. 1994-2001. Siviililaki on erittäin tärkeä säädös määritellesään Venäjälle yksityi-

sen omistusoikeuden ja sopimusvapauden. Se on Venäjän markkinatalouden perussäädös.

Siviililaissa on kiinteän esineen eli kiinteistön määritelmä (SL 130 §). Kiinteitä esineitä ovat maapalstat, metsät, monivuotiset istutukset, rakennukset ym. kohteet, jotka ovat kiinteässä yhteydessä maahan. Venäjän siviililain mukaan myös metsä on kiinteistö, kiinteä omaisuuskohte, kiinteä esine.

Siviililaissa on yleisiä velvoiteoikeudellisia normeja. Sen normit vaihdannasta (kauppa, vuokra, panttaus ym.) ja oikeustoimista koskevat myös metsiä joko välittömästi tai toissijaisesti. Siviililain luku 17 koskien omistusoikeutta maahan on ylimalkainen, ja sen syrjäyttää metsälakiin kirjatut metsämaan omistusoikeuden rajoitukset. Siviililain artiklat 606-631 vuokrasta ovat sovellettavissa myös metsän vuokraan, mutta vastaavansisältöiset normit on toistettu metsälaisissa ja metsänvuokra-asetuksessa, tai niissä on annettu yksityiskohtaisempia määräyksiä.

Venäjällä on useita säädöksiä koskien maata yleensä ja maan omistamiseen, vaihdantaan jne. liittyviä erityiskysymyksiä. Maalainsäädäntöön kuuluu mm. maalaki vuodelta 2001 (ML), laki maatalousmaan vaihdannasta 2002 ja maakategorialaki 2004.

Maalaki erottelee seitsemän maaluokkaa eli kategoriaa käyttötarkoituksen mukaan: 1) maatalousmaat, 2) taajamat, 3) teollisuus- ym. erityismaat, puolustusvoimain maat, 4) suojelualueet, 5) metsämaat, 6) vesistöjen maat, 7) varamaat (ML 7§). Maan oikeudellinen asema – mm. omistusoikeus ja vaihdantakelpoisuus - määräytyy maaluokan/kategorian mukaan.

Metsiä voi olla eri maaluokissa, mm. maatalousmailla, taajamamaille, puolustusvoimain mailla ja varsinaisilla metsätalousmailla (lesnoj fond). Maalain normit maan vaihdannasta - kauppa, vuokra, kiinnitys - koskevat myös metsämaata joko välittömästi tai toissijaisesti. Laki maatalousmaan vaihdannasta koskee tiettyjen metsien omistusoikeutta ja vaihdantaa.

Metsät siviililaissa ja maalainsäädännössä

- Siviililaki 1994-2001 markkinatalouden peruslaki
 - Esineoikeus: metsä on kiinteä esine
 - Velvoiteoikeus: metsän vuokraan toissijaisesti; metsämaan kauppaan, kiinnitykseen ym. rajoituksin
- Maalaki 2001, Laki maatalousmaan vaihdannasta 2002, Maakategorialaki 2004:
 - omistusoikeus
 - vaihdanta

Kuva 3

2.4 Metsälaki ja muut metsää koskevat erityissäädökset

Metsälainsäädäntö koostuu seuraavista säädöksistä: Venäjän metsälaki vuodelta 1997 (VML), metsänvuokra-asetus (hallituksen asetus n:o 345 v.1998), puunhakkuusäännöt/ pravila otpuska drevesiny na kornu (hallituksen asetus n:o 551 v. 1998, muutettu v.2002) sekä metsävahinkojen korvaushinnasto/Taksi dla iscislenia rasmera vzykanij za usherb, jotka on vahvistettu hallituksen asetuksella n:o 388 v.2001. Alemmantasoisia säädöksiä on myös useita, mm. päätehakkuusäännöt /pravila rubok/yleiset ja alueelliset, jotka vahvistaa valtion metsätalousvirasto.

Metsälaki on tyypillinen venäläinen luonnonvarasäädös, jossa on normeja hyvin monenlaisista asioista. Metsälaissa on metsien omistamiseen, käyttöön ja hallinointiin liittyviä yksityis- ja julkisoikeudellisia normeja. Metsälaki koskee pääasiassa vain valtion omistamia var-

sinaisia talousmetsiä, mutta myös joiltain osin kaikkia metsiä, myös yksityisiä metsiä. Rajaus ei kuitenkaan ole selkeä. Esim. oikeuskäytännössä metsälain ja sen nojalla annetun muun erityissäädännön soveltaminen yksityisomistuksessa oleviin metsiin on vaihtelevaa.

Metsälaki ja muut metsää koskevat erityissäädökset

- Metsälaki 1997
 - Omistamisesta, käytöstä ja hallinnosta yksityis- ja julkisoikeudellisia normeja
- Metsänvuokra-asetus 1998
- Puunhakkuusäennöt/ asetus 1998
- Päätehakkuusäennöt, yleiset ja alueelliset, metsätalousvirasto vahvistaa
- Metsävahinkojen korvaushinnasto/ asetus 2001

Kuva 4

2.5 Metsät ja Venäjän hallintojärjestelmä

Liittovaltiotason eli federaation metsähallinto koostuu monista viranomaisista. Tärkeimmät ovat:

1. Luonnonvaraministeriö (ministerstvo prirodnyh resursov, minprirod, MPR),
2. Metsätalousvirasto / Agentstvo (federalnoe agentstvo lesnovo hozjajstva, Rosleshoz); sen alueelliset yksiköt liittovaltiosubjekteissa,

3. Luonnonvarojen käytön tarkastusvirasto (federalnaja sluzhba po nadzoru v sfere prirodopolzovanija, Rosprirodnadzor); sen alueelliset yksiköt liittovaltiosubjekteissa, ja

4. Metsätalouslaitos / leshoz.

Liittovaltiotason metsähallinto on koko ajan muuttumassa. Valtion metsien hallinnon muutoksen peruslähtökohta on se, että metsien hallinnointi valtio-omistajana tulisi olla eri viranomaisilla kuin normien säätäminen ja kontrollointi. Näin ollen vuokraaminen ym. käyttöönanto ei tulisi olla normien antamiseen oikeuttavien viranomaisten toimivallassa. Samoin tulisi lainsäädännön noudattamista kontrolloivat viranomaiset erottaa valtio-omistajan valtuuksia käyttävistä viranomaisista. Edelleen tulisi irrottaa metsien taloudellinen hyödyntäminen eli käytännön puunhankinta ja metsänhoitotyöt valtion viranomaisten ja vastaavien elinten toimivallasta, niin että vain yksityisoikeudelliset yhteisöt harjoittaisivat varsinaista liiketoimintaa metsäalalla.

Metsät Venäjän valtionhallinnossa

- Luonnonvaraministeriö
- Metsätalousvirasto/ Agentstvo
- Luonnonvarojen käytön tarkastusvirasto
- Metsätalouslaitos / leshoz

Kuva 5

Venäjän metsähallinnon federaatiotasolla nämä tavoitteet on pitkälti parin viime vuoden aikana toteutettu, mutta ei vielä käytännön tasolla eli metsätalouden alimmalla tasolla. Valtion metsätalouslaitosten eli

leshozien asema ei ole selkiytynyt. Edelleenkin valtion metsätaloustalotos/leshoz täyttää kaikkia edellä mainittuja funktioita:

- tekee vuokrasopimukset,
- myöntää metsänkäyttöluvat,
- valvoo metsänkäyttölupien täyttämistä ja laajemmaltikin metsälainsäädännön noudattamista,
- määrää sanktioita lainsäädännön rikkomuksista,
- suorittaa hakkuita,
- myy puuta,
- tekee metsänhoitotöitä jne.

Valtion omistamien varsinaisten talousmetsien hallinnointi on federaation ja liittovaltiotietojen viranomaisten toimivallassa. Metsäasioiden hallinnon keskittäminen federaatiotasolle on vähentänyt alueellisen hallinnon merkitystä. Venäjän metsälakiin elokuussa 2004 tehdyt muutokset poistivat liittovaltiotietojelta oikeuden antaa metsälainsäädäntöä. Joulukuiset v.2004 muutokset vaikenevat alueiden lainsäädäntöoikeudesta, mutta metsälakiin tehtiin lisäys, jonka mukaan liittovaltiotietojen toimeenpanovallan elimet voivat antaa metsäoikeudellisia normeja. Joulukuussa v. 2005 ei alueille annettu oikeutta säätää metsälakeja.

Liittovaltiotietojen valtiovaltelimiltä poistettiin elokuussa 2004 oikeus päättää talousmetsien vuokraamisesta ja muusta käyttöön antamisesta sekä esim. ilmaiskäyttöoikeuksien laajuudesta, mutta joulukuuisilla v.2004 muutoksilla oikeudet palautettiin entisten kolhoosimetsien eli ns. vanhojen maatalousmetsien osalta. Näillä metsälain täydennyksillä ns. vanhojen maatalousmetsien vuokraamisesta, ilmaiskäyttöön antamisesta ja muusta käytöstä päättävät alueviranomaisten alaiset organisaatiot/yhteisöt eli esim. unitaariset valtionyritykset. Käytännössä päätöksen tekevät lähinnä aluehallinnon viranomaiset.

Metsälakiin v. 2004 tehtyjen muutosten jälkeen muun talousmetsän kohdalla aluetason viranomaisten asemesta toimivat Venäjän federaation metsäviraston (agentstvo) alueyksiköt. Alueviranomaisten osallistumista valtion metsien hallinnointiin kuitenkin taas lisätään loppuvuodesta 2005 tehdyillä metsälain muutoksilla, jotka astuvat voimaan v.2007.

Liittovaltion subjekteissa eli eräissä tasavalloissa ja lääneissä on omaa metsähallintoa. Alueiden metsähallinto on tullut vähemmän tärkeäksi keskuksen aseman vahvistuessa. Aluetasolla metsäasiat on eri tavalla järjestetty riippuen metsien taloudellisesta merkityksestä tasavallalle, läänille jne. Venäjän yleinen metsäpolitiikan epämääräisyys saattaa johtaa siihen, että alueiden metsähallinnon asema vahvistuu varsinkin niissä liittovaltiosubjekteissa, joissa metsät ovat taloudellisesti tärkeitä. Tämänsuuntaisia ovat joulukuussa 2005 tehdyt metsälain muutokset, joiden mukaan v.2007 alusta lukien ainakin tietyissä liittovaltiosubjekteissa alueellinen hallintovalta metsäasioissa lisääntyy.

Talousmetsien verotus ja verotulojen jako on jatkuvasti muuttuvien säädösten varassa. Sekä vuokrat että muut maksut metsän käytöstä ovat tosiasiallisesti luonteeltaan veroja, joiden allokointi määrätään federaation budjettilailla, ei enää metsälailta. Metsämaksut ja budjettilait muuttuvat jatkuvasti, sillä Venäjän federaation metsäpolitiikka on kokonaisuudessaan muutosten alla.

Kaikki verot ja muut maksut metsistä perustuvat valtion määrittelemiin maksutaksoihin, perusmetsämaksuihin (stavki lesnyh podatej). Minimiperusmetsämaksut määrittelee metsävirasto/agentstvo. Metsälain elokuisten 2004 muutosten jälkeen liittovaltiosubjektin lailla määrätään minimiperusmaksun ylittävät metsämaksut. Näitä maksutaksoja käytetään metsän vuokraa, sopimussakkoja, vahingonkorvauksia ym. metsänkäytön maksuja määrättäessä.

Tämänhetkisten (syksystä 2004 lukien) säädösten mukaan metsämaksut/verot maksetaan kokonaisuudessaan federaation kokoomabudjettiin siinäkin tapauksessa, että aluetasolla on määritelty minimiperusmaksua suurempi metsämaksu. Budjettilain mukaan ja vuosittaisen valtion budjetin mukaan metsätulot jaetaan federaation ja alueiden kesken. Joulukuisten 2004 metsälain muutosten perusteella liittovaltiosubjektit määräävät maksut eli vuokrat ja kantohinnat ym. ns. vanhojen maatalousmetsien käytöstä, ja nämä tulot menevät suoraan aluetason budjettiin.

Joulukuussa 2005 tehtyjen metsälain muutosten mukaan vuodesta 2007 lukien alueiden oikeutta määrätä metsämaksuista, vuokrasta jne.

lisätään ulottamaan muitakin kuin ns. vanhoja maatalousmetsiä eli entisiä kolhoosimetsiä.

Säädökset siitä, mitkä viranomaiset valvovat metsämaksujen keräämistä, ovat myös vaihdelleet. Ainakin joissain liittovaltiosubjekteissa metsämaksujen/verojen suorittamista valvoivat v. 2005 metsävirastot, eikä veroviranomaiset kuten aiemmin.

2.6 Metsäasiat Venäjän oikeuslaitoksessa

Venäjän perustuslakituomioistuimessa on käsitelty metsälain perustuslainmukaisuutta. Myös korkeimmassa oikeudessa on ollut kanne liittyen hallituksen asetukseen metsämaiden muuttamisesta ei-metsämaiksi.

Metsäriidat tuomioistuimissa

- Perustuslakituomioistuin
 - Lakien perustuslaillisuus
- Korkein oikeus ja yleiset tuomioistuimet
 - Alueiden lakien ja täytäntöönpanosäädösten laillisuus
 - Metsärikokset
 - Luonnollisten henkilöiden metsäasiat
- Valtion arbitraatiotuomioistuimet
 - Yritysten keskinäiset riidat ja viranomaisten kanssa
 - Hakkuiden laillisuus ja oikeellisuus, verot ja maksut
 - Korvaukset esim. kasvatusta- ja hoitotoista

Välimiesmenettelyssä puukauppariidat niin sovittaessa

Tavanomaiset riidat metsäasioissa käsitellään alioikeuksissa. Yleisessä siviilioikeudessa – kaupunki- ja aluetuomioistuimissa - käsitellään luonnollisten henkilöiden hallinto-oikeudelliset ja siviilioikeudelliset asiat sekä rikosasiat liittyen metsään.

Valtiollisessa arbitraatiotuomioistuimessa eli talousriitojen tuomioistuimessa käsitellään hallintoprosessissa ja siviiliprosessissa yritysten ja oikeushenkilöiden metsäasioita. Talousriitojen käsittelyssä on nelitasoinen tuomioistuinlaitos: liittovaltiosubjektien arbitraatiotuomioistuimet, appellaatiotuomioistuimet, 10 piirituomioistuinta, sekä korkein arbitraatiotuomioistuin.

3. Eriluontoiset metsät Venäjän oikeudessa

Metsälain 9 §:n mukaan metsätalousmaita (lesnoj fond) ovat metsät, metsättömät metsämaat ja ei-metsämaat. Metsämaita ovat ensinnäkin metsän peittämät maat ja sellaiset metsättömät maat, jotka on tarkoitettu metsän uudelleen kasvattamiseen.

Ei-metsämaita ovat metsätalouden käyttöön tarkoitetut maat (tiet, ojat jne.) ja muut tuotantoon/puun kasvattamiseen sopimattomat maat metsätalousmaiden rajojen sisällä (esimerkiksi suot). Vuokrattaessa metsäalue puunhakkuuta varten on vuokrasopimuksessa yleensä eritelty, montako hehtaaria vuokratusta metsätalousmaasta eli ko. metsäpalstasta on todellista metsää, metsätöntä maata tai ei-metsämaata, ja kuinka suuria alueita on esim. suota, kivikkoja tms.

Metsälain tarkoittama metsätalousmaa (lesnoj fond) muodostaa yhden maalaissa määritellyistä maaluokista /maakategorioista. Maakategorian/maaluokan oikeudellinen ja metsäpoliittinen merkitys on erittäin suuri. Venäjän oikeudessa lesnoj fond, joka käännetään usein suomeksi metsävaranto, on oikeudellinen käsite, joka on syytä kääntää juridisessa tekstissä mieluummin talousmetsäksi tai varsinaiseksi talousmetsäksi erotuksena toisen luontoisista metsistä, esim. kaupunkimetsistä ja puolustusvoimain metsistä.

Lesnoj fond/varsinainen talousmetsä on yksi Venäjän maalaissa (art.7) määritellyistä seitsemästä maakategoriasta, joita ovat:

1) maatalousmaat, 2) asuintaajamat, 3) erityismaat, mm. teollisuus-, liikenne-, viestintä-, maanpuolustus- ja turvamaat, 4) suojelualueet, 5) varsinaiset talousmetsät, 6) vesistöalueet ja 7) varamaat.

Eri maakategoriaan kuuluvista maista on annettu sekä yleisessä maalaissa ja siviililaissa, mutta myös erityislaeissa kuten maatalousmaiden vaihdantalaissa ja metsälaissa, normeja liittyen ko. maan oikeudelliseen vaihdantakelpoisuuteen (omistamiseen, vuokraamiseen, kiinnittämiseen), sekä määräyksiä maan hyödyntämisen ja käytön rajoituksista. Maan oikeudellinen status määräytyy sen mukaan, mihin kategoriaan, luokkaan maapalsta kuuluu. Maanpuolustusmailla ja kaupunki- tai maaseututaajamien mailla olevat metsät eivät ole juridisessa määrittelyssä varsinaisia talousmetsiä. Puolustusvoimain metsistä ja kaupunkimetsistä/taajamametsistä on omaa säädöstöä erotuksena varsinaisia talousmetsiä/lesnoj fond koskevasta normistosta.

Metsälaissa (art.7) määritellään tarkemmin, mitkä maat luetaan varsinaisiin talousmetsiin. Varsinaisia talousmetsiä ovat metsämaiden lisäksi metsää kasvamattomat alueet ja metsätaloutta palvelevat maat, kuten tiet ja joutomaat metsän keskellä. Metsälaissa jaetaan varsinaiset talousmetsät kolmeen ryhmään sen mukaan, miten intensiivistä voi olla puunhankinta metsämailla. Ryhmään I luetaan erilaiset suoja- ja suojelualueet, joilla puunhakkuut ovat erittäin vähäisiä. Ryhmän II metsät ovat asutuilla alueilla sijaitsevia talousmetsiä, joiden kaupallinen hyödyntäminen on rajoitettua. Metsälain ryhmään III kuuluvat asumattomien alueiden laajat metsätaipaleet, joilla sallitaan talousmetsien suurhakkuut.

Metsälainsäädännössä v.2004 lopulla annetut uudet normit koskevat sekä maaluokan/kategorian muuttamista eli varsinaisten metsätalousmaiden muuttamista toisenluontoiseksi maaksi, että metsätalousmaan käytön muuttamista puuta kasvavasta maasta tieksi tai muuksi metsätaloutta välittömästi tai välillisesti palvelevaksi alueeksi. Näihin v. 2004 muutettuihin säädöksiin tehtiin joitain tärkeitä muutoksia joulukuussa 2005.

Koska varsinaisia talousmetsiä voidaan käyttää vain metsätaloudessa, eikä talousmetsiä voida luovuttaa muuhun kuin metsätaloutta

palvelevaan käyttöön, on v. 2006 valmisteilla lakimuutos, joka mahdollistaisi esim. metsän vuokraamisen malminetsintätarkoituksiin.

Eriluontoiset metsät

- Metsätalousmaat - lesnoj fond (metsälaki):
 - Metsät
 - Metsättömät metsämaat (esim. hakatut alueet)
 - Ei-metsämaat (tiet, ojat, suot)
- Maakategoriat / luokat (maalaki)
 - maatalousmaat (mm. ns. uudet maatalousmetsät)
 - asuintaajamat (mm. kaupunkimetsät)
 - erityismaat (mm. puolustusvoimain metsät)
 - suojelualueet
 - metsätalousmaat – lesnoj fond
 - vesistöalueet
 - varamaat
- Metsätalouden suoja-/käyttöryhmät (metsälaki)
 - Ryhmä I suoja- ja suojelumetsät
 - Ryhmä II asutuilla alueilla suppean käytön metsät
 - Ryhmä III asumattomilla alueilla suurikäytön metsät

Kuva 7

Varsinaisen metsätalouden siirtäminen toiseen luokkaan/kategoriaan, esim. metsän muuttaminen taajamamaaksi, teollisuusmaaksi tai maatalousmaaksi, on oikeudellisesti erittäin merkittävä päätös, sillä luokan/kategorian muutos mahdollistaa yksityisen omistusoikeuden ja maan käyttöä koskevan päätöksenteon alemmilla tasoilla valtionhallinnossa tai kuntatasolla.

Varsinaiset metsätalousmaat voivat olla vain federaation omistuksessa. Maatalousmaat sen sijaan voivat olla yksityisessä omistuksessa, ja niiden hallinnointi kuuluu aluetasolle eli liittovaltiosubjekteille. Aluetasolla voidaan hallinnoida varsinaisia metsätalouksia vain maatalousyritysten käyttöön osoitettujen metsien osalta joulukuussa 2004

muutetun metsälain mukaan. Joulukuussa v.2005 metsälain muutoksilla kumoutuu v.2007 lukien se nyt voimassa oleva laki, jonka mukaan muita varsinaisia metsätalousmaita voidaan vuokrata vain federaation elinten päätöksellä. Vuoden 2007 alusta lukien aluevallalla tulisi taas olla valtuudet vuokrata ja antaa ilmaiskäyttöön varsinaisia metsätalousmaita.

Maakategoriat ovat siis erittäin tärkeitä ajatellen maan taloudellista hyödyntämistä. Päätöksenteko metsien kuulumisesta varsinaisiin metsätalousmaitoihin on taloudellisesti ja poliittisesti erittäin merkittävää ja eri yhteiskuntaryhmiä ja valtiovallan tasoja kiinnostavaa. Parin viime vuoden aikana - 2003-2005 - tehdyt muutokset metsälainsäädännössä ovat koskeneet mm. sitä, millä valtionhallinnon tasolla ja miten tehdään päätös varsinaisen metsätalousmaan siirtämisestä toiseen maakategoriaan, millä asiallisilla perusteilla eli missä tilanteissa ja kenen intressissä muutos voidaan tehdä, kuka maksaa korvauksia ja kenelle maaluokan muutoksesta ym. Lähtökohta on se, että jos metsää siirretään toiseen maaluokkaan teollisuuslaitoksen tai asuintalon rakentamista varten, maksaa ko. yritys tai kansalainen valtiolle korvausta talousmetsien menettämisestä sekä kaikki asian järjestelykustannukset.

Maakategoriaa koskevan lainsäädännön lisäksi on annettu uutta normistoa talousmetsämaaluokan sisäisistä maankäytön muutoksista eli esim. siitä, millä perusteella, millä tavalla ja millä valtionhallinnon tasolla tehdään päätökset metsäteiden tai muiden teiden rakentamisesta, metsätalouden käyttöön tulevien talous- ja muunlaisten rakennusten kuten työntekijöiden asuntojen rakentamisesta talousmetsissä. Nämä lainmuutokset ovat liittyneet ennen kaikkea metsätalouden hallinnon liberalisointiin, mutta ne ovat myös vaikuttaneet metsien käytön muuttamiseen metsätalouden intressistä jopa yksityiseen tarkoitukseen, vaikka metsämaan omistukseen ja viralliseen käyttötarkoitukseen ei ole puututtu.

Tilanteista, joissa talousmetsiä voidaan siirtää toiseen maakategoriaan, on maakategorialaissa määrätty mm., että muutoksen on oltava metsäsuunnitelman tai aluesuunnitelman mukainen, tai että aluekaavan mukaan ko. maapalstalle rakennettaisiin terveydenhoitoon, kulttuuri- tai asumiskäyttöön ym. sosiaaliseen tarkoitukseen rakennus, tai tie

yms. Vastaavanlaiset perusteet on määritelty yleisemmin metsälain artiklassa 63.

Maakategorialaissa on uutena perusteena talousmetsän siirtämiselle toiseen maaluokkaan se, että perustetaan uusi asutustaajaman keskus tai olemassa olevan keskuksen sijaintia muutetaan.

Edellä eritellyissä tilanteissa ei maakategorialain mukaan tarvita metsälain aina edellyttämää ekologista arviota, sillä metsäsuunnitelmat ja seutu- ja aluekaavat on hyväksyttävä ympäristöviranomaisilla. Ekologinen arvio tarvitaan useissa muutostilanteissa, jotka on määritelty maakategorialaissa. Ympäristönsuojeluviranomaisten lausunto tarvitaan mm. siirrettäessä talousmetsiä toiseen maaluokkaan, kun niitä ei enää voi käyttää tai ei ole tarpeen käyttää metsätaloudessa, tai kun talousmetsät muutetaan toiseen maaluokkaan maanpuolustuksen, maatalouden, energiahuollon, kaivannaistoiminnan tai muistomerkkien säilyttämisen tarpeisiin. Nämä erityisperusteet määriteltiin metsälain marraskuussa 2003, mutta on siitä poistettu joulukuussa 2004, jolloin asia sisällytettiin maakategorialakiin.

Päätöksentekotasoa ei ole muuttunut talousmetsien muuttamisessa toiseen maaluokkaan. Maakategorialain mukaan valtion omistuksessa olevien varsinaisten talousmetsien maaluokan muuttamisesta päättää Venäjän federaation hallitus. Muutettaessa maatalousmaata talousmetsäksi tekee päätöksen liittovaltiosubjektin valtiovallanelin, mutta muutettaessa vesistöjen maata tai varamaata talousmetsäksi, tekee päätöksen federaation hallitus.

Talousmetsien käytön muutokset maaluokkaa muuttamatta on erilailla säädelty riippuen siitä, mihin suoja- tai käyttöryhmään, I, II vai III, metsäpalsta kuuluu. Aluetason eli tasavallan, läänin jne. päätösvaltaa on tässäkin asiassa poistettu aiemmasta vuosina 2003-2004, mutta jonkin verran palautettu joulukuussa 2005 tehdyin metsälain muutoksin.

Talousmetsien sisällä metsän muuttaminen tieksi tai muuksi rakennusmaaksi eli metsäalueen käyttö muuhun kuin metsätaloustarkoitukseen säännellään metsälainlailla. Muutokset ovat mahdollisia mm. asutuspoliittisista syistä, ja ne edellyttävät seutukaavoja ja metsätaloussuunnitelmia. Ensimmäiseen suojaryhmään kuuluvien varsinaisten talous-

metsien muuttaminen muuhun käyttöön kuin metsätaloustarkoitukseen edellyttää Venäjän federaation hallituksen päätöstä. Joulukuussa 2005 muutettiin tätä normia siten, että 1.1.2006 lukien liittovaltiotietojen viranomaiset voivat päättää ensimmäiseen suojaryhmään kuuluvien metsien muuttamisesta ei-metsämaaksi sähkö-, kaapeli- ym. linjojen rakentamista varten.

Toisen ja kolmannen suojeluryhmän metsistä on päättänyt federaation metsäviraston alueyksikkö, mutta ennen elokuun 2004 metsälain muutoksia asiasta päättivät liittovaltiotietojen viranomaisille palautettiin tämä päätösvalta 1.1.2006 lukien joulukuussa 2005 tehdyin metsälain muutoksiin.

Talouksmetsässä suoritettavista rakennustöistä sekä hiekan, turpeen ja vastaavien luonnonvarojen hyödyntämisestä ovat päättäneet metsäviraston alueyksiköt, mutta 1.1.2006 lukien liittovaltiotietojen valtiotietojen elimet. Ennen elokuun 2004 muutoksia niistä päättivät valtion metsätaloustietojen/leishoz loppuvuodesta 2003 liberalisoidun metsälain mukaan.

Liittovaltiotietojen - sekä 2004 että 2005 tehtyjen - metsälain muutosten jälkeen päättää metsäteiden ym. rakentamisesta niissä varsinaisissa talouksmetsissä, jotka ovat aiemmin olleet kollektiivimaatilojen käytössä, ja jotka edelleenkin ovat maataloustietojen hyödynnettävissä (ns. vanhat maataloustietojen). Muutoin metsätalouden tarpeisiin rakennettavista teistä ym. päättää metsävirasto. Talojen ja muiden rakennusten sijoittamisesta varsinaisten talouksmetsien maille on saatava alueellisten valtiotietojen ja metsäviraston suostumus sekä ympäristönsuojeluviranomaisten hyväksyntä.

Venäjän metsälaki ja siihen jatkuvasti tehdyt muutokset eivät ole kuitenkaan alkuunkaan selkeitä sen suhteen, kuka voi päättää tien, varastointialueen, johdon tai talon ym. sijoittamisesta. Nämä asiat ovat jatkuvan kiistelyn kohteena niin valtiotietojen eri tasojen välillä kuin viranomaisten ja kansalaisten välillä.

Muuttamatta itse metsälakia on oleellinen metsäpoliittinen kysymys siirretty erityislakilla eli maakategorialakilla säänneltäväksi. Erillislakiin on siirretty metsälakissa aiemmin olleet normit koskien päätöksentekoa siitä, mitkä maat ovat varsinaisia metsätalouksmaita eli metsämaita,

jotka voivat olla metsälain mukaan vain federaation omistuksessa jne. Täten on yksi poliittisesti kuuma kysymys uuden metsälain säätämisen tieltä siirretty itse metsälain ulkopuolelle.

Ennen maakategorialain säätämistä metsälaki oli ristiriidassa maallain kanssa. Maallain mukaan päätöksen maakategorian muuttamisesta federaation omistamien maiden osalta voi tehdä vain federaation hallitus. Sen sijaan metsälaki ennen v.2003 antoi liittovaltiosubjekteille paljon päätösvaltaa talousmetsien käytössä ja hallinnoinnissa, mm. oikeuden muuttaa metsämaita rakennusmaiksi.

Kaikki neljä runsaan vuoden aikana v.2003-2004 annettua Venäjän metsälakia muuttanutta säädöstä ovat koskeneet mm. maaluokan/maakategorian muuttamista. Kysymys on metsäpoliittisesti erittäin tärkeä. Lakeja ovatkin arvostelleet sekä luonnonsuojelijat että alueiden intressejä keskusvallan vahvistumista vastaan puolustavat tahot.

Poliittisesti kiistanalaiset muutokset on viety läpi lainsäädäntötekniisesti hyvin epävarmalla ja epäselvällä tavalla, mikä aiheuttanee sekavuutta lain soveltamisessa. Maakategoriaa koskevat lainmuutokset ovat tyypillinen esimerkki siitä, miten toisinaan on mahdotonta saada selvyyttä siitä, mikä laki Venäjällä on voimassa, mikä ei. Metsälakiin vuodelta 1997 (22-FZ, CZ 5 / 610) on tehty muutoksia laeilla 10.12.2003 (171-FZ, CZ 50 / 4857), 22.8.2004 (122-FZ, 35/3607), 21.12.2004 (172-FZ) ja 29.12.2004 (199-FZ). Joulukuussa 2004 hyväksytty laki (172-FZ) on uusi erityissäädös maan siirtämisestä luokasta/kategoriasta toiseen sisältäen mm. normeja valtioneulinten toimivallasta päätöksenteossa ja metsää koskevan erityisartiklan (Maakategorialaki). Uudessa maakategorialaissa on myös määräyksiä metsälain osittaisesta muuttamisesta ja kumoamisesta, ja nämä muutokset koskevat jossain määrin kaikkia edellä lueteltuja metsälakia muuttaneita lakeja, mutta erityisesti 2003 tehtyä metsälain muutosta (171-FZ), jonka keskeinen sisältö oli juuri maakategorian muuttamista koskevien sääntöjen liberalisointi. Joulukuussa 2004 tehdyt myöhemmät laajat muutokset metsälakiin (199-FZ) eivät ota muodollisesti eivätkä teknisesti lainkaan huomioon saman kuun alkupäivinä hyväksyttyä maakategorialakia (172-FZ), vaikka metsälain ao. artiklaan 63 tehtiinkin suuria muutoksia.

Maakategorian muuttamista koskevaa metsälain artiklaa 63 on muutettu kaikilla edellä luetelluilla neljällä säädöksellä ottamatta huomioon osittain tai kokonaan toinen toistaan. On epäselvää, voidaan-ko tällaisessa tilanteessa soveltaa sääntöä ”erityislaki syrjäyttää yleisnormin, myöhempi säädös aiemman”: Erityislaki eli maakategorialaki on hyväksytty duumassa 3.12.2004, allekirjoitettu 21.12.2004 ja astunut voimaan 5.1.2005. Yleislain eli metsälain artiklaa 63 koskevat muutokset eli myöhemmät normit on hyväksytty duumassa 24.12.2004, allekirjoitettu 28.12.2004 ja astunut voimaan 30.12.2004.

Lainsäädännön muutosten arviointi on näin ollen hyvin hankalaa ja on vaikeata antaa varmaa vastausta siihen, miten Venäjän voimassa olevan oikeuden mukaan metsiä voidaan siirtää maaluokasta/kategoriasta toiseen.

Loppuvuodesta 2005 tehdyillä metsälain muutoksilla jälleen kerran muutettiin päätöksentekoa metsämaan käyttötarkoituksen muuttamisesta delegoiden sitä takaisin liittovaltiosubjekteille. Nämä muutokset astuivat voimaan 1.1.2006. Maakategorian eli maaluokan muuttamiseen ei joulukuisilla v.2005 lainmuutoksilla puututtu, vaan edelleenkin vain federaation hallitus voi päättää talousmetsän (lesnoj fond) muuttamisesta toiseksi maaluokaksi.

Alkuvuodesta 2006 valmisteilla oleva lainmuutos koskien talousmetsien käyttöä muuhunkin kuin metsätalouden tarkoituksiin esim. sallimalla talousmetsän vuokraaminen malminetsintään on poliittisesti erittäin arkaluontoinen asia, eikä suinkaan vain tekninen kysymys.

4. Metsien omistusoikeudesta Venäjällä

Oikeus omistaa ja hallita metsää Venäjällä on monimutkainen asia. Vain hyvin poikkeuksellisesti metsä voi olla yksityisessä omistuksessa, jolloin puunhankinnasta ja muusta metsän hyödyntämisestä voidaan sopia omistajan kanssa suoraan. Oikeuskäytäntö osoittaa, että yksityisen metsänomistuksen rajat eivät ole vielä kovinkaan selvät, eli selvää ei ole se, mistä asioista yksityisomistaja saa itse päättää metsää käy-

tettäessä. Metsälain määrittelemä puunhakkuiden luvanvaraisuus ei ole selvää yksityismetsien kohdalla.

Yksityisen metsän omistusoikeus ei sekään kuitenkaan ole ehdoton, sillä metsäkiinteistö ei voi olla Venäjän oikeuden mukaan kiinnitetty eli pantattu saamisen vakuudeksi. Ainoastaan silloin, kun yksityisessä omistuksessa olevalle maakiinteistölle on kasvanut omistusoikeuden saamisen jälkeen metsää, on metsäpalsta mahdollista kiinnittää. Maan yksityinen omistusoikeus on ylipäätään Venäjällä ollut mahdollista vain runsaat kymmenen vuotta, kun on yksityistetty valtiollisia yrityksiä, ja niiden tontit on voitu privatisoida. Yksityistä maan omistamista on myös syntynyt, kun kansalaiset ovat saaneet omakotitaloja ja huvilapalstoja omistukseensa.

Metsien omistaminen Venäjällä

- Yksityisomistuksessa vain privatisoidulle maalle kasvanut uudismetsä.
- Valtion omistuksessa varsinaiset talousmetsät (lesnoj fond), puolustusvoimain metsät ja kaupunkimetsät.
- Maatalousmetsät alueiden hallinnoimia.
- Talousmetsiä alueiden hallinnointiin 2007.

Maatalousmaata on myös voitu yksityistää kollektiivituloja purettaessa ja privatisoitaessa. Vasta jokin aika sitten näin yksityistettyä maatalousmaata on voitu antaa luoton vakuudeksi, eli kiinnitysoikeus maatalousmaahan tuli mahdolliseksi v.2004. Tällaisella maatalousmaalla voi olla vanhaakin metsää, jonka omistamista ja vaihdantaa ei rajoita metsälaki. Metsälain mukaan kysymys on ns. pensaikkometeistä (drevesno-kustarnikovaja rastitelnost), joiden oikeudellinen status määräytyy maalain ja siviililain mukaan.

Näin ollen yksiselitteisesti yksityisessä omistuksessa olevia metsäkiinteistöjä on Venäjällä suhteellisen vähän, mutta ottaen huomioon Venäjän valtava koko, ei ole tavatonta, että puunhankintaa harjoitetaan yksityisissä metsissä. Esim. huvilatontit saattavat olla pinta-altaan hyvinkin yli sata hehtaaria.

Joka tapauksessa Venäjällä hankittu puu on peräisin pääasiassa valtion omistamista metsistä. Valtion omistuksessa olevat metsät voivat olla varsinaisia metsätalouksmaita (lesnoj fond), puolustusvoimain metsiä ja ns. kaupunkimetsiä. Puolustusvoimain metsissä puunkaatoa harjoittavat lähinnä puolustusvoimien alaiset laitokset.

Varsinaisissa talousmetsissä ja myös ns. kaupunkimetsissä puunhakuuta harjoittavat pääasiassa yksityiset yrittäjät ja yhteisöt, esim. yhtiöt ja osuuskunnat, jotka on muodostettu privatisoiduista metsäyrityksistä, mutta myös valtion ja kunnan laitokset ja yritykset. Uusimpien säästösten mukaan valtion ja kunnan viranomaiset eivät saa harjoittaa puunhakuuta.

Kaupunkimetsiä ovat kaupungeissa ja muissa asutuskeskuksissa olevat metsät ja puistot, jotka ovat ensisijaisesti virkistys- ja ulkoilukäytössä, mutta myös suoja- ja varamaita. Puolustusvoimain metsät ovat yksinomaan Venäjän keskuksen eli federaation omistuksessa.

Varsinaiset metsätaloukset ovat myös yksinomaan federatiivisessa omistuksessa. Valtion omistusoikeus metsiin on kuitenkin oikeudellisesti ongelmallinen, mikä käy ilmi maatalousmetsien kohdalla. Talousmetsät (lesnoj fond) ovat vain federaation omistuksessa paitsi ns. vanhat maatalousmetsät alueiden hallinnassa, vallinnassa ja määräämisvallassa.

Maatalousmetsät

- Vanhat maatalousmetsät
 - Maatalousyriyten käyttöön osoitettuja talousmetsiä (lesnoj fond)
 - Valtion omistuksessa
 - v.2004 lukien alueiden hallinnoimia
 - liittovaltiotubjektit vuokraavat saaden tulot omaan budjettiin
- Uudet maatalousmetsät
 - Varsinaisilla maatalousmailla kasvavia "pensaikkometsiä"(drevesno-kustarnikovaja rastitelnost)
 - metsälain mukaan voivat olla yksityisessä omistuksessa ja vaihdannassa
 - Maatalousmaan privatisoinnin tuloksena yksityisomistuksessa

Kuva 9

Venäjän metsälakiin elokuussa 2004 tehtyjen ja joulukuussa 2004 toistettujen muutosten jälkeen eivät talousmetsät voi olla liittovaltiotubjektien omistuksessa. Vaikka myös joulukuiset 2004 muutokset lähtevät siitä, että liittovaltiotubjektit eivät voi omistaa talousmetsiä, lisättiin metsälakiin kuitenkin, että metsät, jotka ovat olleet maatalousyriyten käytössä, ovat jatkossa liittovaltiotubjektien eli alueiden hallinnassa, vallinnassa ja määräämisvallassa.

Joulukuussa v. 2005 metsälakiin tehtiin muutoksia, jotka eivät kylläkään määrittele liittovaltiotubjekteille talousmetsien omistusoikeutta, mutta antavat kaikkien talousmetsien osalta alueille käyttö- ja määräämisoikeyksia. Päätöksentekoa metsien käytöstä siirretään aluetasolle metsälain artiklaan 47 tehdyin muutoksin, jotka on määrä astua voimaan v.2007 alusta.

Säännökset ovat epäselviä. Ensimmäinen epäselvyys johtuu artiklan uudesta otsikoinnista. Edellisissä versioissa on puhuttu selkeästi liitto-

valtiosubjektien valtiovaltelinten toimivallasta talousmetsien/lesnoj fond käytössä, turvaamisessa, suojelussa ja uudistamisessa. Nyt muotoilu on aivan toinen, kun artiklan otsikoinnissa puhutaan Venäjän federaation tiettyjen valtuuksien käytöstä liittovaltiosubjektien valtiovaltelinten toimesta.

Joulukuussa 2005 muutetun metsälain ensimmäisissä uudistetuissa normeissa korostuu se, että aluetason viranomaiset vain täyttävät keskusvaltelalle kuuluvia tehtäviä keskusbudjetista maksettavia subventioita vastaan. Aiemmassa laissa puhuttiin metsien hallinnoinnista(vedenie), käytöstä ja määräämisestä, mutta nyt ”vedenie” on jätetty pois. Sen sijaan kaikkien metsien osalta on annettu aluetasolle käyttö- ja määräämisoikeus, kun se v.2004 lainmuutoksilla rajattiin vain ns. vanhoihin maatalousmetsiin eli ns. kolhoosimetsiin.

Venäjän siviililaki määrittelee omistusoikeuden sisällöksi hallinta-, valtelinta- ja määräämisoikeuden. Näin ollen Venäjän metsälaisissa on ristiriitaiset normit alueiden omistusoikeudesta ns. vanhojen maatalousmetsien osalta. Tämä ei ole ainoa ristiriitaisuus nyt moneen kertaan muutetussa metsälaisissa. Yleisesti katsotaan, etteivät alueet saa esim. myydä näitä ns. vanhoja maatalousmetsiä, sillä valtion omistuksessa olevia metsiä ei saa ylipäättään myydä metsälain mukaan. Vuoden 2007 alusta lukien metsälaki on entistä epäselvempi näissä omistusoikeuden rajoja määrittelevissä asioissa.

Erillistä lakia esim. kaupunkien ja maaseututaajamien metsistä ei ole annettu, joten nekin ovat federaation omistuksessa. Käytännössä on annettu myös alueellisia lakeja taajamametsistä, joiden oikeudellinen sitovuus on epäselvä. Puolustusvoimain mailla olevat metsät ovat federaation omistuksessa. Näin ollen kaikki julkisomistuksessa olevat metsät ovat federaation eli keskusvaltelan omistuksessa (hallinnassa, valtelinnassa, määräämisvaltelassa).

Toisin kuin puolustusvoimain metsiä, voidaan varsinaisia metsätalousmaita, ml. maatalousmetsät, saada yksityiseen hallintaan, esim. vuokralle. Varsinaisten metsätalousmaidien käyttö voikin perustua vuokrasopimuksella tai konsessiosopimuksella saatuun hallintaoikeuteen, tai lyhytaikaiseen puunhakuoikeuteen, joka on saatu huutokaupassa. Vanhoja maatalousmetsiä, ”kolhoosimetsiä”, eli metsätalous-

maita, jotka ovat v.2004 metsälainsäädännön muutosten jälkeen liittovaltiosubjektien hallinnoimia, voidaan antaa vuokran ja lyhytaikaisen käytön ohella myös ilmaiskäyttöön.

Varsinaisten talousmetsien (lesnoj fond) vaihdanta ei ole sallittua, samoin ei muidenkään julkisomisteisten metsien. Yksityisomistuksessa voivat olla pensaikkometsät eli yksityistetyllä maatalousmaalla kasvava metsä, sekä yksityistetylle maalle kasvanut uudismetsä, ja näiden vaihdanta on sallittua siviililain ja maalain mukaisesti .

5. Metsien hyödyntäminen puun hankintaan

5.1 Metsien käyttötarkoitukset ja käytön oikeudelliset muodot Venäjän oikeuden mukaan

Venäjän metsälain mukaiset metsän käyttötarkoitukset ovat seuraavat:

- puutavaran hankinta,
- pihkan korjuu,
- toissijaisten metsätuotteiden hankinta (kannot, kuori, tuohi jne.) ,
- metsän sivukäyttö (heinäkorjuu, karjan laiduntaminen, mahlan kerääminen, marjojen ja sienien poiminta jne.),
- metsätalousmaiden käyttö metsästykseseen,
- tieteelliseen tutkimustyöhön,
- matkailuun, urheiluun ja virkistykseen.

Metsätalousmaata annetaan yhtä tai useampaa käyttötarkoitusta varten yhdelle tai useammalle käyttäjälle (80 §).

Metsälaisissa määritellyt oikeudelliset muodot metsän hyödyntämiselle ovat:

- vuokra,
- lyhytaikainen käyttö,
- konsessio ja
- ilmaiskäyttö.

Venäjän metsälaki säättää myös jokamiehen oikeuden metsän käyttöön. Metsässä kulkeminen, marjastaminen, sienestäminen jne. on sallittua myös vuokratuilla alueilla.

Metsätalousmaiden käyttöoikeus voidaan antaa vuokrasopimuksella, konsessiosopimuksella, sopimuksella vastikkeettomasta metsänkäytöstä tai huutokaupassa laaditulla pöytäkirjalla. Metsän käytön ehdot yksilöidään metsänhakkuuluvassa, metsäluvassa tai todistuksessa.

Metsänvuokrassa luovutetaan metsää tiettyyn käyttötarkoitukseen. Venäjän metsälaissa on määritelty seitsemän eri tarkoitusta, joihin varsinaisia talousmetsiä voidaan antaa käytettäväksi. Yksi käyttötarkoitus on puunkaato. Metsän vuokrasopimuksella voidaan antaa metsää hyödynnettäväksi puunhakkuuta varten, mutta myös esim. metsästystä, turismia, tutkimus- ja koulutustoimintaa, pähkinöiden ym. metsänantimien keräämistä varten. Metsäpalstan vuokra on joka käyttötarkoitusta varten määriteltävä erikseen, ja sama palsta voi olla vuokrattuna eri tahoille eri tarkoituksiin. Vuokrasopimuksissa turvataan jokamiehen oikeus.

Varsinaisia talousmetsiä hyödynnetään puunhankintaan vuokraamalla niitä yrityksille. Vuokra on tärkein oikeudellinen muoto, missä talousmetsiä annetaan käyttöön. Muita Venäjän metsälain (VML) määrittelemiä metsän hyödyntämisen oikeudellisia muotoja puunhankinnassa ovat ilmaiskäyttö, konsessio ja lyhytaikainen käyttö.

Metsälain mukaan ilmaiskäyttöön voidaan antaa ns. vanhoja maatalousmetsiä maataloutta harjoittaville yhteisöille omaan käyttöön tarkoitetun puun hankkimiseksi. Puita ja muita metsän tuotoksia ei kuitenkaan saa irrottaa enempää, kuin alueelliset viranomaiset ovat määritelleet. Ilmaiskäyttö ja lyhytaikainen käyttö puunhankintaan ovat mahdollisia myös sellaisten metsien kohdalla, joita ei lueta varsinaisiin talousmetsiin (lesnoj fond). Joulukuussa 2005 metsälakiin tehtyjen v.2007 voimaanastuvien muutosten jälkeen ei ole rajoitettu lakinormilla varsinaisten talousmetsien antamista ilmaiskäyttöön.

Vuokra ja konsessio tulevat kysymykseen vain valtion omistamien talousmetsien hakkuissa.

Metsälakiin joulukuussa 2004 tehtyjen muutosten jälkeen vuokran, ilmaiskäytön ja konsession enimmäisaika pidennettiin 99 vuoteen.

Vuokralle anto on kaikissa tapauksissa kilpailutettava. Kilpailun säännöt ym. määrittelee luonnonvaraministeriö. Kilpailun järjestää varsinaisten talousmetsien osalta federaation metsäviraston/agentstvo alueyksikkö, paitsi ns. vanhojen maatalousmetsien kohdalla liittovaltiosubjektin toimeenpanoviranomainen, ministeriö tai vastaava alueellinen elin.

Joulukuussa 2005 tehtyjen ja 1.1.2007 voimaanastuvien metsälain muutosten mukaan aluetasolle palautetaan päätösvaltaa metsien vuokraamisesta, mm. kilpailujen ja huutokauppojen järjestämisestä.

5.2 Metsien vuokraaminen puunhakkuutarkoituksessa

5.2.1 Metsänvuokrasopimuksen osapuolet, sisältö ja oikeudellinen luonne

Talousmetsän (lesnoj fond) vuokralle antajana on metsätalouseläitos/leshoz eli federaation metsätalousviranomaisen (federalnoe agentstvo lesnogo hozjajstva) alainen yksikkö. Metsätalouseläitos/Leshoz on valtion laitos (utsrezdenie), ja se edustaa liittovaltiota eli talousmetsän omistajaa. Vanhemmissa pitkäaikaisissa metsänvuokrasopimuksissa vuokranantajana saattaa olla alueellinen tai paikallinen viranomainen, esim. alueen ministeriö tai kunnanvaltuuston alainen elin, mutta niiden tilalle ovat lainsäädännön muututtua tulleet metsätalouseläitökset/leshozit.

Metsätalouseläitöksellä/Leshozilla ei ole itsenäistä päätöksentekovaltaa vuokrasopimuksen suhteen, vaan metsänvuokrasopimus solmitaan metsäkilpailun tuloksena. Kilpailun järjestämisestä ja metsänvuokran ehdoista päättää valtion metsäviraston/agentstvon alueellinen yksikkö. Joulukuussa 2005 metsälakiin tehtyjen ja 1.1.2007 voimaanastuvien muutosten jälkeen myös liittovaltiosubjektien valtiovaltelimet ja hallintoelimet voivat päättää metsäkilpailuista.

Kilpailun voittaneen yrityksen johtaja ja kilpailukomission puheenjohtaja allekirjoittavat pöytäkirjan, johon viitataan kilpailun voittaneen

ja metsätalouseläimien solmimassa metsävuokrasopimuksessa. Vuokrasopimuksen oleelliset ehdot käyvät ilmi kilpailupöytäkirjasta.

Maatalousyhteisöjen käyttöön osoitettujen metsien (entisten kolhoosimetsien) eli ns. vanhojen maatalousmetsien vuokraamisessa vuokranantajana on 2004 tehdyn metsälain muutoksen jälkeen liittovaltion subjektin eli aluetason viranomaisen tai sen alainen metsätalouslyksikkö. Aiemmin esim. Leningradin läänissä vuokranantajana on ollut maatalousmetsälaitos/ selskij leshoz, joka on ollut maatalousmetsien hallinnointia varten perustetun federaation valtiollisen laitoksen haaraosasto/filiaali.

Vuokralle ottaja on yksityisoikeudellinen henkilö, yritys (yhtiö tai osuuskunta) tai yksityinen elinkeinonharjoittaja (mm. maatalousyrittäjä). Valtion tai kunnan viranomaisen eli hallintoelin ei saa olla vuokralle ottajana, kuten ei vuokralle antajanakaan eli vuokrasopimuksen osapuolena uusimman lainsäädännön mukaan.

Voimassa oleva metsälainsäädäntö ei rajoita ulkomaalaisten tai ulkomaalaisomisteisten Venäjällä perustettujen yritysten oikeutta vuokrata metsää. Pitkäaikaisten vuokrasopimusten osapuolena onkin ollut mm. suomalaisten Venäjälle perustamia yhtiöitä. Vuokralle ottajan on kuitenkin oltava rekisteröity Venäjän veroviranomaisissa. Uuden metsälain ehdotuksessa halutaan kieltää ulkomaalaisten mahdollisuudet pitkäaikaiseen metsävuokraan.

Venäjän siviililain 432 §:n mukaan sopimusta voidaan pitää solmittuna, jos osapuolet ovat yksimielisiä kaikista olennaisista sopimuksen ehdoista. Olennaisia ovat sopimuksen kohteen määrittelevät ehdot ja laissa tai muussa säädöksessä määritellyt välttämättömät ehdot tietyille sopimustyyppille. Olennaisia ovat myös kaikki ehdot, joista on päästävä sopimukseen toisen osapuolen vaatimuksesta.

Metsälain 33 §:ssä luetellut metsätaloukseen vuokrasopimuksen ehdot ovat olennaisia. Metsämaan vuokrasopimuksessa on oltava seuraavat asiat: metsätaloukseen rajat, metsän käyttömuodot, metsän käytön laajuus eli määrä, vuokra-aika, vuokramaksun suuruus ja maksetapa, osapuolten velvollisuudet liittyen metsän suojeluun ja uudistamiseen, vuokralle ottajan suorittamien metsätalouksetöiden korvaustapa

sekä muut metsälainsäädännön edellyttämät ja osapuolten sopimat asiat.

Metsälaissa lueteltujen välttämättömien ehtojen lisäksi metsänvuokra-asetuksen mukaan on vuokrasopimuksessa oltava osapuolet, osapuolten oikeudet ja velvollisuudet liittyen metsän käyttöön, vastuut sopimusrikkomuksista ja vahingonkorvauksien määräytymisperusteet, sekä vuokrasopimuksen muuttamis- ja purkamisperusteet (metsänvuokra-asetus 22§).

Metsänvuokrasopimus tehdään kirjallisena, ja se astuu voimaan, kun se on rekisteröity kiinteistöoikeuksien valtiollisissa rekisterissä. Vuokranantaja metsätalouseläin/leshoz luovuttaa vuokran kohteen eli metsätalouksena vuokralaiselle vuokrasopimuksen ehtojen mukaisesti, ja sopimusosapuolet allekirjoittavat luovutusprotokollan. Metsänvuokrasopimukseen tehdyt muutokset astuvat voimaan sen jälkeen, kun sopimusmuutos on rekisteröity kiinteistöoikeuksien valtiollisissa rekisterissä. Oikeuskäytännössä tuomioistuimien ei ole soveltanut muutettuja sopimusehtoja ennen kuin muutosten rekisteröintipäivästä lukien.

Metsänvuokrasopimuksessa on useita tärkeitä liitteitä, joissa määritellään vuosittaiset hakkuut. Tällaisia liitteitä muutetaan vuosittain, eikä käytännössä edellytetä muutosten rekisteröintiä kiinteistöoikeuksien rekisterissä, vaan ne astuvat voimaan ilman rekisteröintiä. Vastavankalaisia liitteitä on myös vuokran suuruudesta. Näihin liitteisiin tehtävät muutokset johtuvat viranomaispäätöksistä. Hakkuiden määrään vaikuttavat esim. metsätaloussuunnitelmiin ja metsänhoitosuunnitelmiin tehdyt muutokset, jolloin sallittujen päätehakkuiden laajuus saattaa muuttua alun perin sovitusta. Vuokran laskuperusteet saattavat muuttua valtion vahvistamien metsämaksujen ja muiden laskentasaatosten muuttuessa. Nämä asiat ovat metsänvuokrassa sopimusvapauden ulkopuolisia kysymyksiä.

Metsänvuokrasopimus voidaan ilman vuokralaisen rikkomuksia purkaa yksipuolisesti ilman mitään erityistä syytä. Tähän antaa Venäjän metsälainsäädäntö selkeän mahdollisuuden. Viranomaiset voivat mm. päättää, että metsäpalsta tulee muuhun käyttöön. Jos metsänvuokrasopimus irtisanotaan ilman vuokralle ottajan syytä, on vuokralaisella oikeus vaatia vahingonkorvausta sopimuksen purkamisen johdosta

oikeusteitse. Tällaisessa yksipuolisessa ilman vuokralaisen syytä tapahtuneessa vuokrasopimuksen purkamistapauksessa noudatetaan kuitenkin yleisiä vahingonkorvaussääntöjä. Vuokralaisen tulee osoittaa vuokrasopimuksen purkamisesta aiheutuneen vahinkoa ja vahingon suuruus. Venäjän lainsäädännön mukaan vahinkona korvataan todellinen vahinko mukaan lukien menetetty tulo.

Käytännössä pitkäaikaistenkin metsävuokrasopimusten yksipuolisia irtisanomisia on tapahtunut esim. läänin poliittisen johdon vaihduttua. Oikeuskäytännössä vuokralle ottaja on voittanut kanteen valtion metsäviranomaisia vastaan, ja venäläisen tuomioistuimen päätöksellä metsävuokrasopimusta on noudatettu koko sen ajan, joka sopimuksessa on määritelty.

Vuokralainen voi purkaa vuokrasopimuksen ilmoittamalla kirjallisesti vuokranantajalle. Metsävuokra-asetuksen mukaan vuokrasopimuksen purkaminen tulee kysymykseen esim. vuokralaisen lopettaessa toimintansa tai luopuessaan ko. metsäpalstan hyödyntämisestä.

Vuokrasopimuksen purkaminen tulee kysymykseen, jos vuokralainen rikkoo useamman kerran säädöksiä ja määräyksiä, tai esim. jättää vuokrat maksamatta yli kolmelta kuukaudelta vuodessa. Pitkäaikaisissa vuokrasopimuksissa saattaa olla toisenlaisia yksityiskohtaisia sääntöjä siitä, millaisten rikkomusten ja laiminlyöntien perusteella sopimus voidaan purkaa.

Eräissä pitkäaikaisessa metsävuokrasopimuksessa on sopimusehto, jonka mukaan vuokrasopimus voidaan irtisanoa, mikäli vuokralainen rikkoo yli kaksi kertaa metsänkäytösääntöjä aiheuttaen täten talousmetsälle merkittävää vahinkoa. Samoin sopimuksen irtisanominen tulee kysymykseen, ellei vuokralle ottaja ole ryhtynyt hyödyntämään metsää luvan mukaisessa määräajassa eikä ole kaatanut metsää luvassa määriteltyjä määriä.

Tässä 50 vuodeksi tehdyssä metsävuokrasopimuksessa on sovittu, että jos vuokralaisen syystä syttyy tai laajenee metsäpalo, voidaan sopimus irtisanoa. Jos vuokralainen jättää maksamatta määräajassa enemmän kuin kaksi kertaa vuokrasopimuksen nojalla määräytyviä maksuja, tai jos vuokralainen muutoin jättää täyttämättä sopimuksen tai metsänkaatoluvan mukaisia velvoitteita, voi vuokranantaja irtisanoa

sopimuksen. Vuokralle ottajan yrityksen lakkauttaminen on myös sopimusehtojen mukainen irtisanomisperuste, joka on mainittu myös metsänvuokra-asetuksessa.

Eräissä sopimuksessa ylivoimainen este on mainittu perusteena vuokranantajan oikeudelle irtisanoa sopimus. Sopimuksen irtisanomisen johdosta vuokralle ottaja voi nostaa kanteen tuomioistuimessa, mikä on mainittu ko. vuokrasopimuksessa. Sopimuksen irtisanomisperusteiden ohella on sovittu tilanteista, joissa metsänkäyttö voidaan keskeyttää tai sitä voidaan rajoittaa. Valtion metsätalouslaitos/ leshoz voi antaa keskeytymääräyksen, jos vuokralle ottaja ei maksa määräajassa tai ei noudata hakkuuluvan ehtoja.

Pitkäaikaisissa metsänvuokrasopimuksissa on erilaisia ylivoimaisen esteen lausekkeita. Ne ovat yleensä tasapuolisempia, kuin edellä selostetussa sopimuksessa, sillä niissä ylivoimaisen esteen tilanne, esim. tulipalo, luonnonkatastrofi, sota yms. antaa kummallekin osapuolelle mahdollisuuden muuttaa sopimusta tai purkaa se. Muutamissa sopimuksissa on lainsäädäntö tai viranomaispäätökset myös määritelty mahdollisiksi ylivoimaisen esteen aiheuttamiksi seikoiksi. Tämä on tietenkin yleisesti ottaen outoa, kun kysymys on sopimuksista, joiden toisena osapuolena on valtion laitos.

Erään sopimuksen solmimishetkellä sen allekirjoittajana vuokranantajan puolelta oli valtion metsäkomitea, joka oli oikeutettu antamaan metsänkäyttöä koskevia normeja ja tekemään metsänkäyttöä koskevia määrällisiä päätöksiä. Vaikka sittemmin vuokranantajaksi tuli valtion metsätalouslaitos/ leshoz, ei ylivoimaisen esteen tilanteeksi ainakaan siviilioikeudelliseksi määriteltävässä sopimuksessa voitaisi viranomaispäätöstä hyväksyä. Ylivoimainen este oikeuttaisi olemaan noudattamatta tehtyä sopimusta tai muuttamaan sitä korvaamatta sopimusosapuolelle mahdollisesti aiheutunutta vahinkoa.

Lainsäädännön ja monien pitkäaikaisten metsänvuokrasopimusten mukaan vuokralaisella on etuoikeus jatkaa metsänvuokrasopimusta, mikäli uuden vuokrauksen ehdot ovat samanlaiset kuin aiemmin. Vuokrasopimuksissa on muutettu tätä lähtökohtaa eri tavoin ja yleensä huonontaan vuokralaisen jatko-oikeutta. Eräissä sopimuksissa etuoikeus uudelleenvuokraukseen on vain, jos vuokralle ottaja tarjoaa

uusiksi ehdoiksi vähintään yhtä hyviä ehtoja kuin muut vuokralaisehdokkaat. Joissain sopimuksissa on jopa poistettu kokonaan etuoikeus jättämällä vain maininta, että vuokralaisella on mahdollisuus uudelleen vuokrata metsäpalsta sopimuskauden päätyttyä.

Metsää ei voi metsänvuokra-asetuksen mukaan edelleen vuokrata eli alivuokraus on kiellettyä.

Metsän vuokralle ottajaa sitovat vuokrasopimuksessa määriteltyjen ehtojen lisäksi metsälaki ja sen nojalla annetut yksityiskohtaiset hallinnolliset määräykset. Näiden noudattamista kontrolloi vuokranantaja eli valtion metsätalouselämys/leshoz. Lainsäädännön ja muun metsää koskevan normiston noudattamista valvoo myös valtion luonnonvarojen käytön tarkastusvirasto (Rosprirodnadzor).

Sopimusehtojen, lain säännösten ja hallinnollisten määräysten rikkomisen on sanktioitu yleensä joko sopimussakkoseuraamuksin tai ankarammissa tapauksissa vuokrasopimuksen täyttämisen keskeyttämisellä, esim. puunhakkuun keskeyttämisellä. Valtion luonnonvarojen käytön tarkastusvirasto (Rosprirodnadzor) on oikeutettu keskeyttämään tai rajoittamaan puunhakkuuta metsänvuokra-asetuksen mukaan, mikäli vuokralle ottaja ei noudata metsälainsäädännön tai puunkaatoiluvan ehtoja.

Monien säännösten ja normien rikkomuksesta määrätään vahvistetun maksutaulukon mukainen sakkoseuraamus, vaikka puhutaankin sopimussakkoista ja vahingonkorvauksista. Tällaiset normitetut sakot ja korvaukset määrätään maksettavaksi, kun tietty rike havaitaan. Maksutaulukossa määriteltyjä rikkeitä on useita kymmeniä.

Valtio voi Venäjän lainsäädännön mukaan olla siviilioikeudellisen sopimuksen osapuoli. Metsänvuokrasopimusta ei kuitenkaan voi pitää siviilioikeudellisena sopimuksena, vaikka siihen sovelletaan myös Venäjän siviililakia (VML 31§). Kun metsää on vuokrattu puunkaatoa varten, on vuokralle ottajan oikeudet ja velvollisuudet määritelty hyvin yksityiskohtaisesti pakottavassa metsälainsäädännössä eli metsälain ohella metsänvuokra-asetuksessa ja puunhakkuusäännöissä. Sopimuksella ei voida näitä määräyksiä muuttaa, ja jos sopimusehdot ovat ristiriidassa esim. puunhakkuusääntöjen kanssa, soveltaa tuomioistuimien sääntöjä.

Puunhakkuusäännöt ovat pakottavia, ja jos puunhakkuun suorittaa urakkasopimuksen nojalla kolmas taho, vastaa vuokralle ottaja sääntöjen vastaisten hakkuiden seuraamuksista, sakoista ja vahingonkorvauksista. Urakkasopimuksessa oleva ehto vastuun siirrosta ei sido vuokralle antajaa, vaan metsätalouslaitos/leshoz voi vaatia alkuperäiseltä vuokralle ottajalta sakot ja muut maksut hakkuissa havaittujen sääntörikkomusten perusteella.

Sopimusvapauden rajat eivät ole selkeät. Niinpä lainsäädännön muuttuessa tuomioistuimen päätöksen pohjaksi on otettu vanhan säädöksen mukainen sopimusehto valinnaisena eli dispositiivisena normistona, eikä uutta muuttunutta lakinormia. Viranomaiset ovat myös katsooneet, että metsäkilpailun ehdot sitovat kilpailuun osallistuvaa dispositiivisina sopimusehtoina, vaikka ne eivät olisikaan samansisältöisiä metsälain normien kanssa.

Metsänvuokrasopimus on luonteeltaan optio/varaus erikseen myönnettäville puunhakkuuoikeuksille. Metsänvuokrasopimus ei ole riittävä oikeudellinen perusta puunkaadolle, vaan tämän lisäksi vuokralle ottajan on anottava ja saatava vuosittain valtion viranomaiselta puunkaato-luvan (lesnoj bilet, leSORubocnyj bilet), missä määritellään tarkemmin hakkuumäärät ja muita yksityiskohtaisia sääntöjä. Puunkaato-luvissa on mm. määritelty velvollisuuksia tehdä metsänhoitotöitä ja niissä on yksityiskohtaisesti määritelty päätehakkuiden ja harvennushakkuiden määrät.

Oikeuskäytännössä on käsitelty metsänvuokrasopimuksen oikeudellista luonnetta. Tuomioistuimessa on korostettu sitä, ettei se ole siviilioikeudellinen sopimus nimestään huolimatta. Oikeudenkäynnissä tuomari on tuonut argumenttina esille mm. sen, että vuokralle antaja metsätalouslaitos/leshoz esiintyy metsän vuokraamisessa valtion viranomaisena. Vuokralle ottaja saa oikeuden vuokranmaksua vastaan käyttää metsätalousmaata, mutta tämä käyttö on luvanvaraista ja edellyttää vuosittain erillistä valtion viranomaisen antamaa puunkaato-lupaa (lesnoj bilet). Näin ollen tuomioistuimen mukaan metsänvuokrasopimus ei ole luonteeltaan siviilioikeudellinen sopimus, eikä metsätalouslaitoksen/leshozin ja vuokralle ottajan välinen suhde ole oikeudelliselta luonteeltaan siviilioikeudellinen, vaan julkisoikeudellinen.

5.2.2 Metsänvuokran kohde Venäjän oikeuden mukaan

Metsänvuokralla (arenda lesa, lesnaja arenda) tarkoitetaan Venäjän oikeudessa erityistä vuokraoikeutta erotuksena vuokrasta yleensä ja esim. tavanomaisesta maan vuokrasta. Jos yksityinen metsänomistaja, esim. yksityistetylle maalle kasvaneen uudismetsän omistaja vuokraa ko. palstan, ei vuokra ole Venäjän metsälain sääntelemää metsänvuokraa, vaan maalain sääntelemää maanvuokraa. Metsälaissa tällaista metsää nimitetään pensaikkometsäksi (drevesno-kustarnikovaja rasti-telnost). Yksityiselle maalle kasvanut yksityinen metsä on vapaassa vaihdannassa siviililain ja maalain säätelemällä tavalla (VML 12§4, 20§).

Metsäpalstan (ucastok lesnogo fonda) vuokraamisella ei vuokrata varsinaisesti maata, vaan maalla olevaa metsää. Vuokran ja konsession kohteena on itse metsä (lesnoj fond), ei maa. Metsälakiehdotus menee tässä metsän ja maan erottamisessa pidemmälle, sillä ehdotuksen mukaan metsä voisi olla eri tahon omistuksessa kuin maa metsässä. Tällaisesta Neuvostoliiton aikaisesta maan ja kiinteistön erillisyydestä yritettiin päästä eroon Venäjän uuden siviililain ja maalain säätämislä. Siviililaissa (130§) lähdetään siitä, että metsä kuten muutkin kiinteistöt muodostavat yhtenäisen kiinteistöyksikön maan kanssa, jolla metsä kasvaa tai rakennus sijaitsee.

Tätä maan ja sillä olevan kiinteän esineen oikeudellista yhteenkuuluvuutta ja erottamattomuutta ei metsän osalta ole viety loppuun saakka Venäjän metsälaissa, eikä uudessa lakiehdotuksessa. Metsäpalsta-termin käyttönotolla on haluttu korostaa metsän ja maan yhteenkuuluvuutta, mutta lakiehdotus ei ole johdonmukainen eikä selkeä. Metsämaan eli metsän yksityisen omistusoikeuden hyväksyminen valtion omistusoikeuden rinnalle eli metsään kohdistuvan omistusoikeuden, esineoikeuden tunnustaminen selkeyttäisi tätä oikeudellista epämääräisyyttä.

Metsänvuokrasopimuksia tarkasteltaessa voi todeta, että vuokrasopimuksen kohteena ei suinkaan ole maapalsta, vaan nimenomaan metsäpalsta (ucastok lesnogo fonda), ja itse asiassa ainoastaan sillä kasvava metsä. Esimerkkinä tästä on se, että vuokralle ottajalla on oikeus

vaatia uutta metsäpalstaa, mikäli vuokratulla alueella tulipalon tai vastaavan seikan vuoksi puukanta huononee oleellisesti.

On myös havaittavissa vuokrasopimusten ja oikeuskäytännön valossa, että vuokran kohteena itse metsäkin on vain rajoitetusti. Sopimus ei kata suinkaan koko puustoa, joka kasvaa vuokratulla alueella hyvin pitkäksikin sovittuna vuokra-aikana. Pitkäaikaisia metsänvuokrasopimuksia on solmittu viime vuosina 20-49 vuodeksi puunhakkuuta varten lain salliessa jopa 99 vuoden vuokra-ajan. Puiden kaato on luvanvaraista, ja huolimatta pitkäaikaisestakin vuokrasopimuksesta, on puunkaatoiluvat saatava valtion viranomaiselta erikseen joka vuosi ko. vuoden aikana kaadettavalle puumäärälle.

Metsänvuokrasopimusten kohteen määrittely liittyy myös siihen, mitä hakkuita maksettu vuokra kattaa, ja saako vuokralle ottaja päätehakkuiden (рубки главного пользования) lisäksi tehdä harvennushakkuita eli ns. välihakkuita (промежутетские рубки), tai muita hakkuita, esim. hoitohakkuita (санитарные рубки). Voimassa olevan metsälain mukaan vuokrattaessa metsää päätehakkuita varten maksetaan tietty vuokramaksu hehtaarilta (VML 103§2,3). Vuokralle ottajan suorittaessa päätehakkuita varten vuokraamassaan metsässä kasvatushakkuita, ei yrityksen tarvitse lain mukaan maksaa täten kaadetuista puista muuta maksua (VML 103§6).

Pitkäaikaisiin metsänvuokrasopimuksiin on aiemmin kirjattu tämä lain normi sopimuslausekkeena, mutta nyttemmin sopimuksissa on usein aivan toisenlainen lähtökohta. Useat uusimmat pitkäaikaiset metsänvuokrasopimukset koskevat vain päätehakkuita, ei kasvatushakkuita tai muita hakkuita. Tämä tarkoittaa erityisesti sitä, ettei sovittu vuokramaksu kata muita kuin päätehakkuut. Aiemmasta käytännöstä poiketen on kasvatus- ja hoitohakkuina ym. kaadetuista puista suoritettava lisäkorvaus.

Metsälakia ei ole kuitenkaan muutettu tältä osin (VML 103§6), jonka mukaan vuokralle ottajan kasvatushakkuina kaatamista puista ei tarvitse maksaa erikseen. Tämä lainsäännös onkin otettu huomioon eräissä uusissa sopimuksissa, mutta vain muodollisesti. Päätehakkuiden ohella suoritettavat kasvatus- ja hoitohakkuut vuokralle ottaja korvaa mm. metsänhoitotoinä. Kyseessä on siis eräänlainen barter, vaihtokauppa,

kun kasvatus- ja hoitohakkuina kaadetuilla puilla maksetaan metsänhoitokustannukset.

Tarkasteltaessa uusimpia pitkäaikaisia vuokrasopimuksia siitä näkökulmasta, koskevatko ne vain päätehakkuita vai myös harvennushakkuita, on todettava, että sopimukset ovat hyvin epäselviä. Silmiinpistävää on se, että esim. Leningradin läänissä sopimuksissa on outoja pieniä eroavaisuuksia, joiden tarkoitus ei ole selvä. Karjalassa aiemmin solmittuihin sopimuksiin on tehty muutoksia vuokran kattavuutta koskeviin kohtiin useamman kerran.

Karjalassa edellytetään joidenkin sopimusten mukaan kasvatus- ja hoitohakkuille erityistä lupaa metsähallinnon alueelliselta elimeltä. Luvan tarvitsee vuokranantaja eli valtion metsätalouselämys/leshoz.

Joissain sopimuksissa on yksiselitteiset maininnat siitä, että ne koskevat vuokralleantoa sekä päätehakkuiden että kasvatus- ja hoitohakkuiden tekemiseen. Erään vain päätehakkuita varten tehdyn vuokrasopimuksen nojalla myönnetään sen nimenomaisen ehdon mukaan hakkuuluvat myös kasvatus- ja hoitohakkuihin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sopimuksen mukainen vuokra kattaisi päätehakkuiden ohella muut hakkuut.

Vuokralle ottajan oikeudesta harjoittaa päätehakkuita ja muita hakkuuita viitataan määrien osalta eräässä sopimuksessa liitteisiin. Sopimuksen liitteessä on tarkemmin annettu vuosittaiset määrät vain taimikoiden hoitohakkuille. Erillisessä liitteessä koskien metsän hyödyntämisen vuosittaisia määriä todetaan, että vuokramaksua vastaan vuokralle ottajalla on oikeus päätehakkuihin tietyn vuosittaisen kuutiometrimäärän. Tämä on kaiketi ymmärrettävä niin, että muista kuin näistä päätehakkuista tulisi maksaa erikseen.

Aiemmin solmituissa, edelleen voimassa olevissa pitkäaikaisissa vuokrasopimuksissa on nimenomaan mainittu, että sopimus kattaa päätehakkuit ja kasvatushakkuut, ja että vuosittainen vuokramaksu määräytyy päätehakkuiden määrän mukaan, eikä muista hakkuista peritä vuokramaksua, mikäli päätehakkuit on ko. vuonna tehty sataprosenttisesti. Joissain sopimuksissa puhutaan vain päätehakkuita, eikä edes mainita kasvatus- ja hoitohakkuita.

Joissain uusissa pitkäaikaisissa vuokrasopimuksissa on kylläkin määritelty kasvatushakkuiden määrät, mutta asetettu lisäehtoja, mm. että päätehakuut on toteutettu 100%:sti edellisenä vuonna, tai että vuokra on maksettu täysimääräisesti.

Mitä ilmeisimmin käytännön tulkinnoissa tulee olemaan ongelmia, joihin on jo oikeuskäytännössäkin törmätty. Ongelmat liittyvät ennen kaikkea vuokramaksun kattavuuteen, mutta myös esim. vuokralle ottajan oikeuteen harjoittaa kasvatus- ja hoitohakkuita vuokra-alueella. Vuokrasopimuksissa on kirjavaa käytäntöä siitä, onko vuokralle ottajalla velvollisuus vai etuoikeus kasvatus- ja hoitohakkuihin, mitä kaadetuista puista tulee maksaa, ja vähentääkö näin hakattujen puiden määrä vuosittaista päätehakkuumäärää.

Riitatilanteissa on viitattu mm. metsänvuokrakilpailusta tehtyyn ilmoitukseen ja annettuihin ehtoihin, joissa on puhuttu vuokralle tarjoamisesta päätehakkuista varten, eikä näin ollen olisi tarkoitettu muita hakkuita. Kilpailun järjestäjien viranomaisten mukaan muista kuin päätehakkuista on sovittava erikseen määrät ja maksut mukaan lukien.

Oikeuskäytännössä on ongelmia vuokrasopimusten kattavuuden suhteen tullut myös siitä, onko sovittua vuosivuokraa maksettava mahdollisten vai toteutuneiden hakkuumäärien perusteella. Eräässä jutussa vuokralle ottaja ei ollut saanut puunhakkuulupia niin suurelle hakkuumäärälle, kuin vuokrasopimuksessa oli sovittu, mutta joutui silti maksamaaan täyden vuokran. Kun sopimusta tältä osin sittemmin kesäkuussa 2002 muutettiin, astui muutos voimaan rekisteröinnin jälkeen toukokuussa 2003, ja vasta tämän jälkeen vuokraa perittiin sen puumäärän mukaan, jolle oli saatu vuosittain anottavat ja myönnettävät kaatoluvat.

Eräiden pitkäaikaisten vuokrasopimusten mukaan vuoden lopulla on laskettava toteutuneiden hakkuiden perusteella vuoden keskihinta, ja jos se on eri kuin sopimuksessa määritellyn kaatomäärän mukaan tuleva keskihinta, on erotus maksettava tai otettava huomioon vähentävänä seuraavia vuokraeriä maksettaessa. Sopimuksen mukaan on joka tapauksessa maksettava kaadetuista puusta vuokranmaksunormien mukaan laskettava summa toteutuneiden eikä mahdollisten määrien perusteella.

5.2.3 Maksut ja muut korvaukset metsän vuokrassa

Metsälain 105 §:n mukaan vuokramaksun suuruus, maksumenettely, -ehdot ja -aika määrätään vuokrasopimuksessa. Metsälaki, asetus metsätalousmaiden vuokraamisesta ja liittovaltiosubjektien asianomaiset säädökset määrittelevät vuokramaksun laskentaperusteet, joihin vuokrasopimuksen osapuolet nojautuvat sopiessaan vuokran laskemisesta. Vuokrasopimuksessa onkin yleensä annettu sopimuksen tekohelellä voimassa olevien sääntöjen mukainen vuosivuokra, mutta tämä voi täsmentyä jopa ensimmäisen hakkuuvuoden aikana, jos viranomaisnormit muuttuvat.

Erään pitkäaikaisen metsänvuokrasopimuksen mukaan vuokralaisen on alkuvuodesta ilmoitettava veroviranomaisille, mikä tulee olemaan alkavan verotusvuoden aikana metsänvuokran suuruus. Useissa pitkäaikaisissa metsänvuokrasopimuksissa on liitteenä vuokranantajan ilmoituksia moneen kertaan muuttuneista vuokramaksun laskentaperusteista.

Metsälain 103 §:n mukaan on kahdenlaisia maksuja metsän hyödyntämisestä – metsämaksu (lesnye podati) ja vuokramaksu (arendnaja plata). Metsämaksua peritään lyhytaikaisesta metsän hyödyntämisestä. Metsämaksu määritellään joko yksikkömäärän tai pinta-alan perusteella.

Asetus metsätalousmaiden vuokraamisesta täsmentää metsälain määräyksiä. Asetuksen mukaan vuokran määrästä sovitaan vuokrasopimuksessa ottaen huomioon metsän käyttömuoto, metsätaloukseen pinta-ala, vuosittainen metsänkäytön laajuus vuokratulla metsäalueella ja voimassaolevat metsämaksut käyttömuodon osalta.

Puunhakkuusta maksu valtiolle eli metsän omistajalle on joko vuokramaksua (arendnaja plata) tai kantohintamaksua (plata za drevesinu otpuskaemuju na kornu). Ne pohjautuvat viranomaisten määrittelemiin metsämaksuihin (lesnye podati).

Kun puunhakkuun oikeudellisena perustana on vuokrasopimus, korvaus puun kaatamisesta valtiolle suoritetaan vuokramaksun muodossa. Päätehakkaina tapahtuvasta puunhankinnasta vuokra ei saa olla pienempi kuin mitä määräytyisi pystymetsästä suoritettavien hakkuiden

vähimmäiskantohintojen mukaan. Vähimmäiskantohinnat määritellään Venäjän hallituksen päätöksiin perustuvien vähimmäismetsämaksujen mukaan valtion metsätalousviraston toimesta.

Vuokran suuruus määritellään vuokrasopimuksessa, joka taas perustuu metsäkilpailun pöytäkirjaan. Kilpailussa määräytyy vuokramaksun suuruus lähtöhinnan pohjautuessa vähimmäismetsämaksuihin.

Vaikka vuokrasopimuksessa määritellään maksut ja metsänkäytön laajuus, ehdot ovat sidottuja viranomaismääräyksiin, jotka voivat vuosittain vaihdella. Puunhankintaa varten metsää vuokrattaessa vuokran maksun alaraja määräytyy Venäjän hallituksen määrittelemien pystymetsästä suoritettavien vähimmäishintojen mukaan. Valtion metsätalousvirasto/agetstvo määrittelee alueellisia kertoimia. Metsäkilpailukomissio määrittelee kussakin kilpailussa käytettävän hintakertoimen.

Vuokrattaessa metsää yksin alueellisten viranomaisten päätöksellä, ei valtakunnallisia vähimmäismaksuja saa alittaa, mutta liittovaltiotietojen päättävät elimet voivat määrätä korkeampia vuokramaksuja ja korkeampia kantohintoja. Tämä tulee kysymykseen ns. vanhojen maatalousmetsien kohdalla. Joulukuussa 2005 metsälakiin tehtiin vuoden 2007 alusta voimaanastuvia muutoksia, joiden nojalla alueiden valtaa määrätä metsänkäytöstä maksuja lisätään.

Metsävuokra, joka suoritetaan valtiolle, jaetaan valtiovallan eri tasojen kesken. Jakotavat ovat muuttuneet usein. Aiemmin säännöt olivat metsälaiissa, mutta nyt jakoperusteet määräytyvät budjettilainsäädännön mukaan. Metsätalousmaan vuokratulot jaetaan liittovaltiotietojen ja federaation kesken budjettilain mukaan, ja ns. vanhojen maatalousmetsien eli edelleenkin valtion omistuksessa olevien entisten ”kolhoosimetsien” vuokratulot menevät kokonaisuudessaan alueiden budjettiin.

Jos vuokrasopimuksessa on sovittu, että vuokralainen huolehtii päätehakkuiden ohella harvennushakkuista, ei vuokralainen ole velvollinen metsävuokra-asetuksen mukaan maksamaan näistä mitään lisäkorvausta, mutta käytännöt vaihtelevat. Metsätalousmaan vuokralainen on myös vapautettu maaverosta ja muista maksuista.

Uusissa vuokrasopimuksissa on määritelty lukuisia lisämaksuja vuokralleottajalle tavanomaisen perusvuokran ohella. Monet maksut

ovat luonteeltaan yksiselitteisesti vuokraan rinnastettavia, mutta niiden määräytymisperuste sekä taho, jolle ne suoritetaan, eivät ole tavanomaisia. Siten ne ovatkin kyseenalaisia Venäjän budjetti- ja metsälainsäädännön valossa.

Vuokran luonteinen on esim. eräissä pitkäaikaisissa metsänvuokrasopimuksissa määrätty metsätalouslaitokselle/leshozille suoritettava maksu metsäsuunnitelmien laatimiskustannusten kattamiseksi (provedenie lesoustroistva), joka lasketaan vuokra-alan suhteellisen osuuden mukaan metsätalouslaitoksen/leshozin kokonaiskustannuksista.

Vuokramaksun määrittelystä ei eroa sopimusehto, jonka mukaan on maksettava metsätalouslaitokselle/leshozille lisävuosimaksua 10% vuosivuokrasta. Laiminlyönti on sanktioitu hakkuiden keskeytyksellä ja sopimuksen purkamisella.

Venäjän oikeudessa ei ole selvyyttä siitä, ovatko metsämaksut, ml. metsävuokra veroa vai muuta maksua valtiolle. Metsävuokra on luonteeltaan veroa, kun ottaa huomioon sen määräytymistavan sekä sen, että maksut menevät valtion budjettiin.

Veronluonteisia ovat myös vuokran ohella suoritettavat maksut, joita useissa sopimuksissa määrätään maksettavaksi alue- ja paikallishallinnolle sosiaaliohjelmiin käytettäväksi (esim. 60000 RUR vuosittain, 10% vuosivuokrasta vuosittain, yksi milj.RUR, 8%-10% vuosivuokrasta vuosittain).

Tietyn nimeltä mainitun valtiollisen yrityksen vuosittainen avustaminen on kaikesti myös veronluonteinen maksu, ja hyvinkin kyseenalainen Venäjän budjetti- ja korruptionormien valossa, kuten useimmat uusissa pitkäaikaisissa metsänvuokrasopimuksissa määritellyt lisämaksuvelvoitteet.

Rahallisen vuokranmaksun ohella vuokrasopimuksissa on lukuisia ehtoja puutoimituksista. Ilmaisen tai edullisen puutavaran toimituksista on määräyksiä useissa pitkäaikaisissa vuokrasopimuksissa. Vuokralle ottaja on velvoitettu mm. toimittamaan veloituksetta paikallisviranomaisten tarkemmin määrittelemille henkilöille ja yhteisöille puutavaraa tietyn summan edestä tai tietyn määrän.

Sopimuksissa ovat yksilöinnit erilaisia (esim. puutuotteita 10% vuosivuokrasta; otettava huomioon paikalliset markkinahinnat; edul-

lista puuta on toimitettava väestölle, julkisyhteisöille ja sosiaalialan yrityksille omaan käyttöön; maatalousyriyten omaan käyttöön kaadettava puuta erikseen sovittavat määrät). Polttopuiden ilmais- tai halpatoimituksista on lukuisia ehtoja (esim. enintään hintaan 50% yli kustannusten; vähävaraisille ilmaiseksi 300m³/vuosi; vähävaraisille edullisesti paikallishallinnon kanssa tehtyjen vuosisopimusten mukaan; paikallisväestölle leshozin päätöksellä).

Karjalassa uusimmissa sopimuksissa on yleisvelvoite solmia paikallisviranomaisten kanssa sopimukset pitkäaikaisista polttopuutoimituksista paikalliselle väestölle ja sosiaalilaitoksille. Ilmaispuita on toimitettava myös leshozille (esim. 300m³/vuosi. Ilmais- ja halpapuutoimitusten laiminlyönti on sanktioitu, ja aluehallinnon aloitteesta voi vuokranantaja määrätä hakkuut keskeytettäväksi velvoitteiden täyttämiseen saakka.).

Puutoimitusvelvoitteet ovat luonteeltaan verojen kaltaisia ja siten budjettilainsäädännön valossa kyseenalaisia. Ne ovat myös korruptiolainsäädännön valossa kyseenalaisia erityisesti sen vuoksi, että puiden jakamisesta eri tahoille päättävät paikallisviranomaiset epäselvin kriteerein. Metsätalouslaitokselle/leshozille suoritettavat vuokraan verrattavat maksut ovat kyseenalaisia, sillä oikeuskäytännössä on korostettu leshozin olevan federatiivinen yksikkö ja vain federaation budjetista rahoitettava laitos.

Puutoimitusvelvoitteet ovat kyseenalaisia myös Venäjän kilpailulainsäädännön valossa. Venäjän kilpailulaki kieltää alue- ja paikallisviranomaisia puuttumasta tavaroiden ja palvelujen vapaaseen vaihdantaan. Kilpailulaki kieltää viranomaisilta vapaassa vaihdannassa olevien tavaroiden ja palvelujen hintojen määräämisen. Kilpailulaki edellyttää asiakkaiden tasapuolista kohtelemista. Viranomaisten järjestäessä metsänvuokrakilpailuja on ehtojen oltava kaikille samat. Investointivelvoitteiden nimikkeellä harhaanjohtavasti kilpailuun osallistuvilta edellytetään suorituksia, jotka ovat omiaan vääristämään kilpailua eri tuotteiden ja palvelujen vaihdannassa.

Puutavaratoimitusten ohella vuokralle ottajan velvollisuudeksi on määriteltä muita erilaisia tavara- ja palvelusuorituksia. Nekin ovat jossain määrin veroluonteisia. Epäselvää on myös se, missä määrin ko.

tavara- ja palvelutoimituksilla pyritään vaikuttamaan viranomaisiin kuten valtion metsätalouseläytökseen/leshooziin, mikä olisi korruption kieltävien säädösten vastaista. Vuokralle ottajan on mm. osallistuttava leshoozin rakennusten rakennuskustannuksiin (esim. yhteensä 350 000RUR); hankittava autoja ja puhelimia (esim. 2 paloautoa ja 10 radiopuhelinta; auto leshoozille; auto kerran 5 vuodessa); hankittava monitoimikoneita (esim. 2kpl).

5.2.4 Metsätaloustyöt

Metsälain mukaan (73-74§) metsän hyödyntäminen on sallittua vain, jos noudatetaan valtion viranomaisten vahvistamaa metsätaloussuunnitelmaa (lesoustroitelnyj projekt). Metsätaloussuunnitelmat laaditaan laajoille alueille pitkällä aikavälillä luonnonvaraministeriön valvonnassa valtion metsäsuunnitteluorganisaatioiden toimesta. Metsätaloussuunnitelmat ovat talousmetsien hoitamisen, suunnittelun ja rahoituksen perusta, ja niissä on otettu huomioon kunkin metsätalouseläytökseen/leshoozin metsien hakkuu-, hoito- ja kasvatuskysymykset.

Vuokratuilla metsätalousmaille on noudatettava metsätaloussuunnitelmia, jotka viranomaiset laativat jokaista metsänhoitoyksikköä varten erikseen metsätalouseläytökseen/leshoozin metsäryhmille ja hoitoalueille. Hakkuut, jotka eivät ole voimassa olevien metsätaloussuunnitelmien mukaisia, ovat kiellettyjä.

Metsänvuokra-asetuksen mukaan vuokrattaessa yli 200ha metsää yli 5 vuodeksi on vuokralaisen annettava valtion metsäviraston/agentstvon alaiselle metsäsuunnitteluorganisaatiolle laadittavaksi vuokrattua metsäpalstaa koskeva päätehakuusuunnitelma ja metsänhoitosuunnitelma (projekt organizacii rubok glavnogo polzovanija i vedenija lesnogo hozjajstva), metsäsuunnitelma. Vuokrattaessa 2-5 vuodeksi, on laadittava hakkuusuunnitelma (plan rubok).

Päätehakkuiden ja harvennushakkuiden laajuudet on näissä metsäsuunnitelmissa tarkkaan määritetty, ja metsätalouseläytös kontrolloi, että vuokralainen noudattaa näitä puunhakkuissaan. Metsäsuunnitelmat laaditaan luonnonvaraministeriön vahvistamia sääntöjä ja malliasiakir-

joja käyttäen. Suunnitelmien laadinnan maksaa asetuksen mukaan vuokralle ottaja.

Pitkäaikaisissa vuokrasopimuksissa on täsmennetty näitä metsäsuunnitelman laatimisvelvoitteita, mm. aikataulun suhteen. Tällainen metsäpalstakohtainen suunnitelma on hyväksyttävä ympäristöviranomaisilla. Metsäsuunnitelma on annettava vuokranantajalle eli metsätalouslaitokselle/leshozille.

Metsänvuokra-asetuksen mukaan vuokranantajan on merkittävä vuokratulla metsäpalstalla hakkuualueet luonnossa. Leimikoiden merkitseminen (otvod lesosek) kustannetaan uusien sopimusten mukaan vuokralle ottajan varoista, ellei metsätalouslaitoksen/leshozin käytössä ole valtion budjettivaroja metsätaloustöitä varten. Vanhempia sopimuksia on leimikkojen merkitsemiskustannusten osalta muutettu mm. erillissopimuksin, joiden nojalla kustannuksista vastaa vuokralleottaja metsätalouslaitoksen/leshozin laskuttaessa työt. Eräiden uusimpien vuokrasopimusten mukaan metsänhakkuuluvat (lesnoj bilet) myönnetään sillä ehdolla, että leimikointimaksut (platy za otvod) on suoritettu.

Puunhakkuuta harjoittava metsän vuokraaja ei yleensä ole velvollinen suorittamaan metsänuudistustyitä, vaan niistä sovittaessa on vuokrasopimuksessa myös erikseen sovittava kustannusten korvaamisesta vuokralaiselle. Sen sijaan vuokralainen on velvollinen tekemään metsälain mukaan sellaiset metsänuudistustyöt, jotka ovat välttämättömiä puunhakkuussa vaurioituneiden taimikkojen tai muun nuoren metsän vahingoittumisen korjaamiseksi.

Metsänuudistustyöt määrätään uusimmissa pitkäaikaisissa sopimuksissa vuokralleottajan vastuulle ja kustannettavaksi mahdollisin korvauksin valtion budjettivaroista. Karjalan uusimpien sopimusten mukaan vuokranantajan korvausvastuuta mahdollisista budjettivaroista on lievennetty siten, ettei vuokralleottajalla ole oikeutta esittää vahingonkorvausvaatimuksia, mikäli maksut viivästyvät siitä syystä, ettei budjetista ole osoitettu rahoja tai niitä ei ole maksettu vuokranantajan eli metsätalouslaitoksen/leshozin tilille.

Metsänvuokra-asetuksen mukaan vuokralle ottajan velvollisuus on tehdä metsänuudistustyitä sopimuksessa ja hakkuuluvassa määritellyllä

tavalla ja aikataulussa. Vuokranantajan tulee korvata sopimuksen mukaiset metsänuudistustyöt vuokralle ottajalle.

Vanhempien sopimusten mukaan metsänuudistustyöt tulee lähtökohtaisesti kattaa vuokramaksuista. Sopimuksissa on mm. määritelty, että sovittua vuokraa alennetaan sillä summalla, jonka vuokralle ottaja on käyttänyt metsänkasvatukseen. Monien sopimusten mukaan metsän uudistustöistä kustannusvastuu on viimekädessä vuokralle ottajalla. Vuokranantajan maksuvastuu uudistustöistä on määritelty joissain vanhemmissa sopimuksissa, mutta muutamissa uudemmissakin. Myös liittovaltiosubjektin kustannusvastuusta on sopimuksissa ehtoja. Oikeuskäytännön valossa voidaan kuitenkin todeta, ettei maksajaa loppujen lopuksi useinkaan löydy, vaan vuokralle ottajan kustannettavaksi jäävät metsänuudistustyöt.

Uusimpien pitkäaikaisten vuokrasopimusten mukaan vuokralle ottajan velvollisuus on huolehtia metsänuudistustöistä kasvatus- ja hoitohakkuina kaatamiensa puiden kantohinnan arvosta. Ylimenevistä kustannuksista vastaa viimekädessä vuokranantaja, jolta voidaan ulosmitata ko. kustannukset. Oikeuskäytännössä on tällaisia päätöksiä tehty, mutta ongelmana on ollut se, ettei ulosmittaustilanteessa vuokranantajan eli metsätalouslaitoksen/leshozin kassasta ole varoja löytynyt. Tällaisessa tilanteessa liittovaltiosubjektin budjettivaroja on yritetty käyttää, mutta se ei tuomioistuimen päätöksen mukaan ole ollut sallittua, koska metsätalouslaitos on federaation keskusbudjetista rahoitettava valtion laitos, eikä aluebudjetista voida sen velkoja maksaa.

Uusissa pitkäaikaisissa vuokrasopimuksissa on määrätty vuokralle ottaja huolehtimaan metsän uudistuksesta. Vuokralle ottajan laiminlyönti metsänuudistustöissä on sanktioitu hakkuiden keskeytyksellä ja sopimussakolla, joka on suuruudeltaan kasvatus- ja hoitohakkuina kaadettujen puiden arvo. Sopimussakko ei vapauta uudistusveloitteesta! Avohakkuiden jälkeisen uudistustyön laiminlyönnistä on vuokralle ottaja määrätty maksamaan metsätalouslaitokselle/leshozille sopimussakkoa uudistuskustannusten kaksinkertaisen määrän.

Venäjän metsälainsäädännössä on tarkkoja ja ankaria normeja siitä, että vuokralaisen on puunkorjuutöiden jälkeen puhdistettava välittömästi hakkuualue. Puunhakkuuta ei myöskään saa jättää kesken.

Useissa pitkäaikaisissa vuokrasopimuksissa on ehto, jonka mukaan vuokralle ottajan vastuulla on se, että sopimuskauden päätyttyä vuokra-alueen metsävaranto on ennallaan vuokrauden alkuun verrattuna. Joissain sopimuksissa on myös ehtoja, joiden mukaan metsää kasvavan alueen pinta-ala ei saa pienentyä eikä havupuiden suhteellinen osuus metsäalasta saa pienentyä.

Joidenkin sopimusten mukaan vuokralle ottaja ei saa antaa metsätaloustöitä ulkopuoliselle urakalla tehtäväksi. Metsätaloustöiden laiminlyönnin seurauksena on sakon ohella vahingonkorvausta vuokranantajalle. Vuokralle ottajan laiminlyödessä sovitut metsänuudistus- ja hoitotyöt on sanktiona eräissä sopimuksissa sakkoa määrältään töiden kustannukset kaksinkertaisena, ja uudistustöiden huonon laadun perusteella sakkoa on maksettava työkustannusten arvo. Sakko on luonteeltaan uhkasakko, joka peritään toistamiseen, ellei töitä tehdä asianmukaisesti.

Aiemmin solmituissa, edelleen voimassa olevissa pitkäaikaisissa metsävuokrasopimuksissa vuokranantajan velvollisuus on maksaa sovitut vuokralleottajan suorittamat metsänuudistus- ja hoitotyöt. Vuokralle ottajalla on jopa oikeus keskeyttää metsänhoitotyöt rahoituksen puuttuessa. Näitä sopimusehtoja on sittemmin epäselvästi muutettu.

Määrällisten normien lisäksi on noudatettava metsätöissä venäläisiä työtapoja. Vuokralaisen on myös sovittava metsätalouslaitoksen/leshozin kanssa metsäteiden, puiden lastauspaikkojen, pysäköintipaikkojen jne. sijainnista ja kunnossapidosta, mutta rakentamiseen tarvitaan metsätalousviraston alueyksikön lupa.

Metsäteiden rakennusvelvollisuutta ja kustannuksia on sälytetty vuokralleottajalle useissa sopimuksissa määrällisin velvoittein (esim. 1km/10 000m³, 4km/vuosi, 30km, 1km/v, 7,5milj. RUR, 7km). Laiminlyönnin seuraamuksena on eräässä sopimuksessa määritelty sopimussakkoa 3% vuosivuokrasta, mikä ei vapauta rakennusvelvollisuuden täyttämistä. Karjalassa uusimpien sopimusten mukaan metsäteiden korjaaminen, ylläpito ja rakentaminen on kokonaisuudessaan sälytetty vuokralleottajan vastuulle ja kustannettavaksi. Eräässä met-

sänvuokrasopimuksessa on jopa salaojituksen kunnossapito määrätty vuokralleottajan vastuulle.

Paikallisia paloturvallisuussääntöjä on myös noudatettava, ja vuokralainen on velvollinen osallistumaan palontorjuntaan metsäpalojen sattuessa. Metsälakiin tehtyjen muutosten nojalla metsäpalojen torjuntavastuu on siirretty liittovaltiosubjekteille, ja federaation budjetista maksetaan kustannuskorvausta alueille. Tämä huomioonottaen tuntuvat oudoilta ne sopimusehdot uusimmissakin pitkäaikaisissa metsänvuokrasopimuksissa, joiden mukaan vuokralle ottaja vastaa omalla kustannuksellaan metsäpalojen torjunnasta.

Vuokralleottajan rasitukseksi on määritelty eräissä sopimuksissa metsäpalovakuutuskokeiluun osallistuminen summaltaan vähintään 10% vuosivuokrasta. Palotornin rakentamiseen osallistuminen on vuokralleottajan velvollisuus, mistä tulee sopia leshozin kanssa erään sopimuksen mukaan. Palontorjunta on määritelty eräissä sopimuksessa kokonaan vuokralleottajan vastuulle ja kustannettavaksi. Kustannusten korvaaminen on määritelty vuokranantajan velvollisuudeksi joissain sopimuksissa.

Uusimmissa Karjalan sopimuksissa on määritelty kustannuskorvausta palontorjuntatehtävistä maksettavaksi vuokralle ottajalle silloin, kun tulipalo on ollut vuokra-alueen ulkopuolella, mutta muutoin vuokra-alueen palontorjunnasta vuokralleottaja vastaa.

5.2.5 Markkinarajoitukset

Metsälain mukaan kaadettu puu on sen omaisuutta, jolla on ollut hakkuulupa. Kaadetuista puista vuokralle ottaja saa määrätä vapaasti noudattaen siviililainsäädäntöä ja muuta lainsäädäntöä, mm. kilpailulainsäädännön. Eräissä aiemmin solmituissa edelleen voimassa olevissa sopimuksissa on nimenomainen maininta vuokralle ottajan vapaudesta päättää puiden jatkokäytöstä. Tämä vastaa Venäjän kilpailu- ja markkinatalouslainsäädännön henkeä ja kirjainta.

Uusimmissa pitkäaikaisissa metsänvuokrasopimuksissa on puiden jalostukseen ja markkinointiin liittyviä velvoitteita ja rajoituksia.

Runsaasti ehtoja on Leningradin läänissä. Niistä monet ovat kyseenalaisia Venäjän federaation kilpailu- ja markkinalaisuudensäädännön valossa.

Venäjän perustuslakiin kirjatun markkinatalouslähtökohdan kanssa ristiriidassa ovat sellaiset metsänvuokrasopimuksiin sisällytetyt ehdot, joiden mukaan metsän vuokralle ottajan on kehitettävä omaa puunkäsittelyä ja -jalostusta (esim. vähintään 20% vuokra-alueen puun tuotannosta) sekä myyntiä kotimarkkinoille (esim. kokonaispuun tuotannosta 40%, 50%).

Velvoitteet kehittää omaa tuotantoa ja suunnata myyntiä kotimarkkinoille on sanktioitu hakkuiden keskeytyksellä eli esim. jo myönnettujen puunkaatoilupien perumisella. Karjalassa markkinointiehtojen kontrolloinnista vastaavat viranomaiset, ja laiminlyönnistä sanktiona voi olla vuokrasopimuksen irtisanominen. Vuokrasopimukset asettavat vuokralle ottajat eli yritykset erittäin hankalaan asemaan: rikkoako Venäjän kilpailu- ym. lainsäädäntöä vai turvatako omat puunhakkuuoikeudet.

Vuokralle ottajat ovat yksityisoikeudellisia henkilöitä, yhteisöjä ja luonnollisia henkilöitä, yrityksiä. Perustuslakiin ja siviililakiin kirjatun vapaan yritystoiminnan periaatteen vastaista on se, että viranomaiset puuttuvat yritysten toimiala- tai markkinavalintoihin. Perustuslain ja kilpailulain mukaan Venäjä on yhtenäinen markkina-alue. Ulkomaankauppa on vapaata, ellei lailla ole asetettu rajoituksia. Puun markkinoinnin rajoituksista ei ole annettu lakia.

Venäjän kilpailulainsäädännön kanssa ristiriitaista on se, että viranomaiset asettavat tietyn yrityksen erityisasemaan, kuten metsänvuokrasopimuksissa, joiden mukaan on puunhakkuussa käytettävä Timberjack- koneita. Mikäli kysymys on todella tietyn tavaramerkin suosimisesta, on ehto lainvastainen. Metsäviranomainen voi edellyttää, että on käytettävä ylipäättään teknisiltä ominaisuuksiltaan tietynlaisia koneita, esim. monitoimikoneita. Aiemmin solmituissa edelleen voimassa olevissa sopimuksissa on määrätty sovittavaksi metsätaloustoksen/leshozin kanssa käytettävistä puunkaatotekniikoista tai on sovittu muista tekniikoista (esim. ”kolesnoj tehnik”).

Karjalassa edellytetään uusimpien pitkäaikaisten vuokrasopimusten vuokralle ottajilta business-suunnitelmaa vuokra-alueen tehokkaasta käytöstä, jonka noudattamista kontrolloidaan puolivuositain alueen metsähallinnon taholta ja metsäkilpailukomission toimesta. Businessplan -vaatimukseen liittyy epäselvyyksiä eri näkökulmista, mm. laatimiskriteerien ja arviointiperusteiden suhteen. Venäjän kilpailulaki kieltää viranomaisia asettamasta hallinnollisia esteitä yritystoiminnalle, jollaisina näitä epämääräisiä businessplan -vaatimuksia voidaan pitää.

Uusimmissa sopimuksissa Karjalassa viranomaisten asettamana erityisehtona on dumpppaushintakielto, jonka mukaan tukkipuuta/pyöreätä puuta ei saa myydä jatkojalostettavaksi alle Karjalan markkinahintojen. Venäjän kilpailulainsäädännön mukaan viranomaiset eivät saa asettaa hintarajoituksia lukuun ottamatta luonnollisten monopolien strategisien raaka-aine- ja energiatuotteiden hintoja. Puu ei ole tällainen lainsäädännössä määritelty strateginen tuote, jonka hinta olisi viranomaisten taholta säännöstelty.

5.2.6 Vuokralaisen vastuut laittomista hakkuista

Uusimmissa pitkäaikaisissa metsänvuokrasopimuksissa on määritelty uudenlaisia velvoitteita ja taloudellisia rasituksia metsän vuokralle ottajille liittyen laittomiin hakkuisiin. On kuitenkin kyseenalaista, voidaanko yksityisoikeudelliselle yritykselle eli vuokralle ottajalle siirtää sopimuksella laittomien hakkuiden valvontaan ja ehkäisyyn liittyviä tehtäviä, jotka lain mukaan kuuluvat metsätalouseläimölle/leshozille ja muille viranomaisille.

Pitkäaikaisissa uusissa metsänvuokrasopimuksissa on määräyksiä, joiden nojalla toimenpiteitä omavaltaiten hakkuiden torjumiseksi sälytetään vuokralle ottajan vastuulle. Sen sijaan vuokralle ottajan ilmoitusvelvollisuus tekemistään laittomien hakkuiden havainnoista on asianmukainen ja kohtuullinen ehto.

Havaitut omavaltaiset hakkuut luetaan vuokralle ottajan vuosihakuumäärään alentamatta vuosivuokraa, mikä tarkoittaa sitä, että laittomat hakkuut rasittavat taloudellisesti vuokralle ottajaa. Tämä on

sopimusoikeudellisena ehtona kohtuuttomalta tuntuva Venäjän siviililainkin valossa. Sopimuskohtaa onkin lievennetty mm. Karjalassa, missä kylläkin laittomat hakkuut luetaan päätehakkuisiin, eli laittomasti kaadettujen puiden määrä pienentää laillisesti kaadettavien puiden määrää. Laittomasti kaadettujen puiden määrä otetaan kuitenkin huomioon vuokran suuruutta määriteltäessä, jos kohta sopimuksessa ei ole tarkennettu, millä tavalla.

Joidenkin sopimusten mukaan vuokralle ottaja ei kannu vastuuta kolmansien henkilöiden omavaltaisista hakkuista, mikä onkin asiallinen lähtökohta. Ongelmana on kuitenkin näyttötaakka siitä, onko vuokralle ottaja vai joku kolmas taho suorittanut ko. hakkuut. Sinänsä olisi outoa, jos vuokralle ottaja ryhtyisi laittomiin hakkuisiin, kun on joka tapauksessa oikeus hakata ko. määrä puuta. Oikeuskäytännössä esiintyi tapauksia, kun vuokralainen oli ”erehdyksessä” hakannut väärän paltan, joka karttoja tutkimalla vaikutti kulkuyhteyksien puolesta helpommalta kuin vuokrasopimuksessa määritelty metsäpalsta.

Päätehakkusääntöjen mukaan vuokranantaja eli metsätalouseläitos/leshoz saa takavarikoida omistukseensa luvattomasti hakatut puut. Eräiden pitkäaikaisten metsänvuokrasopimusten mukaan vuokralleottaja voi ostaa metsätalouseläitolta/leshozilta näin takavarikoidut puut 50% omakustannushintaan tai erikseen sovittavaan hintaan. Näin ollen laittomasti kaadetut puut rasittavat taloudellisesti vuokralle ottajaa joissain tapauksissa moninkertaisesti: 1. On järjestettävä valvonta; 2. Maksettava vuokra täysimääräisesti ja 3. Ostettava puut leshozilta.

Karjalan uusimmissa sopimuksissa laittomina hakkuina pidetään myös puuta, jotka vuokralle ottaja on kaatanut sen jälkeen, kun metsänkäyttöoikeus on keskeytetty ja kaatoluvat (lesnoj bilet) on peruutettu. Tällaiset laittomasti kaadetut puut samoin kuin määrääjän puitteissa pois kuljettamatta jääneet puut metsätalouseläitos/leshoz saa takavarikoida omaan määräsvaltaansa eli omistukseensa.

5.2.7 Työllistämisvelvoitteet

Leningradin läänissä käytetään pitkäaikaisia metsävuokrasopimuksia työllisyyspoliittisiin tarkoituksiin asetettaessa vuokralle ottajalle alueellisia työllistämisvelvoitteita (esim. vähintään 70% puualan työntekijöistä paikallista väestöä). Työllistämisvelvoitteen laiminlyönti on sanktioitu uusimmissa sopimuksissa hakkuiden keskeytyksellä. Vanhemmissa sopimuksissa ei työllistämisvelvollisuudelle (esim. uusia työpaikkoja 29kpl) ole erityissanktioita. Karjalassa on myös työllisyyspoliittisia sopimusehtoja.

Tällaiset ehdot ovat ristiriidassa uuden työlain kanssa. Venäjän työlaki edellyttää, että kaikki työnhakijat ovat samassa asemassa asuinpaikasta, kansallisuudesta, rodusta, sukupuolesta jne. riippumatta.

Työllisyyspoliittisten sopimusehtojen ohella esiintyy metsävuokrasopimuksissa vuokralle ottajan velvollisuus täydennyskoulututtaa metsäalan asiantuntijoita (esim. vähintään 10 henkilöä).

5.2.8 Pitkäaikaisten metsävuokrasopimusten arviointia

Uusimmat pitkäaikaiset metsävuokrasopimukset ovat monessa mielessä arveluttavia vuokralle ottajan kannalta. Vuokrauksen kohdetta on määrällisesti kavennettu siitä, mitä metsälain ja aiemman käytännön mukaan on ollut Luoteis-Venäjällä. Vuokralle ottajan velvoitteita - sekä taloudellista että organisatorista räsitusta - on huomattavasti laajennettu siitä, mitä laki ja aiempi käytäntö ovat edellyttäneet.

Uusimmat pitkäaikaiset metsävuokrasopimukset ovat sekä vuokralle ottajan että varsinaisten talousmetsien omistajan, Venäjän federaation etujen kannalta oikeudellisesti kyseenalaisia. Sopimukset ovat monien tyypillisten ehtojensa osalta federaation lainsäädännön kanssa ristiriitaisia. Monet kilpailu-, metsä- ja budjettilainsäädännön kanssa ristiriitaiset sopimusehdot ovat alue- ja paikallisviranomaisten sekä metsätalouslaitosten/leshozien näkökulmasta laadittuja.

Viranomaiset ja valtion laitokset toimivat näitä sopimuksia solmimaan ja toteuttaessaan kilpailulain ja perustuslain vastaisesti. Laaties-

saan kilpailuehtoja ja metsävuokrasopimuksia metsäviranomaiset ja metsäkilpailuelimet ovat tehneet päätöksiä vastoin federaation lainsäädäntöä. Tilanne on hyvin samankaltainen, kuin muutama vuosi sitten talouden tietyillä sektoreilla, jolloin alueviranomaiset eli liittovaltiosubjektien valtiovaltelimet antoivat oman alueen elinkeinoelämää suosivia ja suojelevia säännöksiä ja päätöksiä. Federaation kilpailuviranomaiset kävivät tuolloin systemaattista laillisuuskampanjaa alueviranomaisten kilpailulainsäädännön vastaisten toimien poiskitkemiseksi.

Myös vuokralle ottajat syyllistyvät kilpailulain ja esim. työlain rikkomiseen noudattaessaan metsävuokrasopimusten ao. ehtoja. Sopimusten noudattamatta jättämisestä seuraisi kuitenkin metsänhakuu- lujen epäminen tai peruuttaminen. Erityisesti kilpailulainsäädännön noudattaminen olisi niin kansantalouden kuin metsätaloudenkin kannalta tarkoituksenmukaista. Kilpailu metsäsektorilla on kuitenkin vielä niin vähäistä Venäjällä, etteivät hakkuuoikeuksia hankkivat yritykset ole kiinnittäneet huomiota kilpailua vääristäviin asioihin. Kilpailun tervehdyttäminen on kuitenkin edessä myös metsäsektorilla kuten esim. elintarvikesektorilla taannoin.

Pitkällä tähtäimellä metsää vuokralle ottanut yrittäjä on yhtäläillä kiinnostunut kilpailulainsäädännön noudattamisesta kuin muut metsäalan yritykset. Metsää vuokranneen yrityksen etujen mukaista eivät ole mahdolliset epäilyt ja väitteet kilpailulainsäädännön rikkomisesta. Federaation kilpailuviranomaiset ja viime kädessä talousriitojen oikeusviranomaiset eli valtion arbitraatio- tuomioistuimet ratkaisevat kilpailulainsäädännön rikkomusväitteet. Metsätaloudessa tuleekin eteen ilmeisesti vastaavanlainen kilpailupuitteiden normalisointi, joka on läpikäyty eri elinkeinosektoreilla, mm. elintarvikealalla (tästä esim. kirjassa Leena Lehtinen, Venäjän yhtiö-, sijoitus- ja kilpailuoikeus, Kauppakaari 2002, s. 97-101 ja 132-135).

Pitkäaikaisten metsävuokrasopimusten ehtojen arvioiminen Venäjän federaation viranomaisten - mm. kilpailuviranomaisten - toimesta näyttäisi olevan tarkoituksenmukaista sen arvioimiseksi, vastaavtko vuokrasopimukset Venäjän lainsäädäntöä. Tarkastelu tulisi suorittaa Venäjän perustuslain, kilpailulainsäädännön, työlain, metsälain, budjettilain, siviililain ym. lainsäädännön valossa. Vuokralle ottajan kan-

nalta välitön intressi liittyy kilpailulain ja työlain perusteella tehtävään arviointiin.

Tarkasteltaessa pitkäaikaisia vuokrasopimuksia ja niiden käsittelyä viranomaisissa ja tuomioistuimissa on todettava, että sopimukset ovat oikeudellisesti erittäin vaikeaselkoisia ja sisältävät runsaasti voimassa olevan lainsäädännön kanssa ristiriitaisia ehtoja. Tämä seikka on omiaan heikentämään oikeusvarmuutta metsätaloudessa.

5.3 Lyhytaikaiset hakkuuoikeudet ja puunhakkuuoikeuksien huutokaupat

Puunhakkuuoikeuksia voidaan saada myös, vaikka metsätalousmaata ei ole vuokrattu. Varsinaisten metsätalousmaiden lyhytaikaisista puunhakkuuoikeuksista on säädetty metsälaissa. Ns. vanhojen maatalousmetsien osalta päätökset tehdään liittovaltiosubjektien viranomaisten toimesta, muiden metsien osalta federaation metsäviraston/agentstvon toimesta. Lyhytaikaisia puunhakkuuoikeuksia myydään huutokaupoilla, jotka järjestää joko metsätalousvirasto tai aluehallinto. Luonnonvaraministeriö on antanut metsähuutokaupoista säännöt 14.4.2005.

Metsät, joilla huutokaupattavia puunhakkuita harjoitetaan, määritellään vuosittain valtion metsäviraston toimesta ja ns. vanhojen maatalousmetsien osalta liittovaltiosubjektin viranomaisten päätöksellä. Huutokauppojen järjestämiseksi metsävirasto nimeää huutokauppakomission, ja vastaavasti maatalousmetsistä alueviranomaiset.

Joulukuussa 2005 metsälakiin tehdyt muutokset tulevat antamaan v. 2007 alusta lukien liittovaltiosubjekteille valtaa antaa talousmetsiä lyhytaikaiseen käyttöön.

Lyhytaikaisia puunhakkuuoikeuksia myydään pitkin vuotta järjestettävissä huutokaupoissa, joista tiedotetaan lehdistössä tai muutoin julkisesti. Huutokaupasta laaditaan pöytäkirja komission toimesta, jonka allekirjoittavat huutokaupan voittanut metsätyöyrittäjä ja komission edustaja. Tämän huutokauppapöytäkirjan nojalla metsätalouslyksikkö/leshoz antaa puunkaato-
luvat.

Lyhytaikaisia alle vuoden puunhakkuuoikeuksia voidaan antaa myös tällaisten varsinaisten metsähuutokauppojen ulkopuolella. Metsälain mukaan valtion metsävirasto/agentsvo voi myöntää lyhytaikaisia hakkuulupia siinä tarkoituksessa, että hakkuutulot käytetään julkisen rahoituksen turvin ylläpidettävien oppilaitosten, esikoulujen ja vastaavien laitosten toimintaan. Puunkaatotulot voidaan käyttää myös paikallisten maatalousyriyten rahoittamiseen tai alueen asukkaiden hyväksi.

Metsälain mukaan ns. vanhoista maatalousmetsistä liittovaltiosubjektin viranomaisilla eli esim. läänin kuvernöörillä on oikeus päättää. Ne voivat päättää näiden entisten ”kolhoosimetsien” osalta lyhytaikaisten puunhakkuuoikeuksien myöntämisestä erilaisille laitoksille ja yhteisöille sekä maatalousyriyksille. Joulukuussa 2005 metsälakiin tehdyin muutoksien saavat v. 2007 alusta lukien liittovaltiosubjektit valtaa antaa muitakin talousmetsiä lyhytaikaiseen käyttöön.

Niinpä paikallisviranomaiset ovat saaneet lyhytaikaisia puunhakkuuoikeuksia rahoittaakseen sosiaalisetorin kuten esim. koulujen, sairaaloiden ja lastentarhojen rakentamista, kunnostamista ja ylläpitoa. Näistä lyhytaikaisista puunhakkuuoikeuksista määräävät paikallisviranomaiset, eli niitä voi ostaa kaupungin ja kunnan johdolta. Paikallisviranomaisten saamat lyhytaikaiset puunhakkuuoikeudet eivät välttämättä ole kilpailuperusteisesti jaossa.

Lyhytaikaisia puunhakkuuoikeuksia voidaan hankkia myös metsälain sääntelyn ulkopuolella. Niinpä esim. puolustusvoimain metsien käytössä voidaan poikkeuksellisesti hyödyntää puolustusvoimain ulkopuolisia metsäyrittäjiä, joille annetaan lyhytaikaisten puunhakkuuoikeuksien nojalla metsää kaadettavaksi. Myös kaupunkimetsien hakkuuta suoritetaan yksityisten metsäyriyten toimesta kertaluontoisten lyhytaikaisten puunhakkuuoikeuksien nojalla. Yksityiset metsäyriykset voivat saada puunhakkuutehtäviä myös esim. rautateiltä ja kaivoksilta, joille kuuluvia metsiä tulee jostain syystä hakata.

Venäjänsä lainsäädännössä ei ole rajoituksia sille, kuka voi olla puunhakkuuta harjoittava metsäyriyys. Puunhakkuuoikeuksia ei kuitenkaan anneta sellaiselle yriykselle, jolla ei ole taloudellisia tai am-

matillisia edellytyksiä metsätöihin. Puunhakuun harjoittaminen ei edellytä elinkeinolupaa.

Metsälaisissa on ollut kyllä maininta, että metsänkäyttö edellyttää lisenssiä, mutta se on poistettu. Metsälain säätämisen jälkeen annetun elinkeinolupalain mukaan puunhakuu ja muu metsätalouden harjoittaminen ei edellytä lupaa. Elinkeinolain mukaan lisenssipakosta voidaan määrätä vain federaation tasolla, joten paikallis- ja alueviranomaisten lupavaatimukset ovat lakiin perustumattomia. Ulkomaalaisilta ei voida edellyttää myöskään lupia tai lisensejä puunhakkuuoikeuksien saamiseksi. Käytännössä tällaisiin vaatimuksiin törmää.

5.4 Puunkaatoluvat

Metsätalouden vuokrasopimuksen perusteella vuokralaiselle myönnetään metsänkäyttölupa. Metsätalouseläin/leshoz myöntää metsänkäyttöluvan. Metsälain mukaan metsänkäyttölupa on asiakirja, jonka perusteella metsänkäyttäjä saa oikeuden harjoittaa siihen merkittyä metsänkäyttömuotoa määrättyssä laajuudessa tietyllä metsäalueella. Jos vuokrasopimus solmitaan puunhankintaa varten, metsänhakkuulupa antaa vuokralaiselle oikeuden kaataa ja kuljettaa pois puutavaraa (metsälain 42 §).

Puunhakuu on mahdollista vuosittain myönnettävien puunkaatolupien nojalla. Metsätalouseläimet/leshozit antavat puunkaatolupia pitkäaikaisesti solmittujen vuokrasopimusten nojalla. Jos hakkuut perustuvat lyhytaikaiseen käyttöoikeuteen, myöntää metsätalouseläin/leshoz puunkaatoluvat huutokaupan pöytäkirjan tai viranomaisen päätöksen nojalla.

Ilman konkreettista metsätalouseläimen/leshozin allekirjoittamaa ja leimaamaa puunkaatolupaa ei puita saa kaataa eikä kaadettuja puita kuljettaa pois metsästä. Myös hoitohakkuuta varten on saatava puunkaatoluvat. Mikäli harvennus- ja hoitohakkuut tekee metsätalouseläin/leshoz, on silläkin oltava ko. hakkuuta varten puunkaatoluvat.

Vuokrasopimuksen ehtojen mukaisesti vuokranantaja eli metsätalouseläin/leshoz luovuttaa metsäpalstan vuokralaiselle. Vuokrasopi-

muksen nojalla metsätalouslaitos myöntää vuosittain yksityiskohtaiset metsänhakuuluvat vuokralaiselle. Pitkäaikainenkaan metsänvuokrasopimus puunhankintaa varten ei siis ole vielä yksin riittävä oikeudellinen perusta sille, että vuokralainen voisi kaataa puuta kaikessa rauhassa, vaan vuosittain on saatava erikseen puunkaatoluvat vuokranantajalta eli metsätalouslaitokselta.

Yksityismetsien osalta on sekä kirjallisuuden että oikeuskäytännön valossa epäselvää se, tarvitaanko puunkaatolupa hyödynnettäessä omaa metsää.

Seuraavan vuoden puunhakkuuoikeuksien saaminen edellyttää sitä, että edellisenä vuonna on noudatettu lainsäädäntöä, sopimusta ja muita määräyksiä metsätöissä. Tätä kontrolloi metsätalouslaitos/leshoz.

6. Seuraamukset lainvastaisista puunhakkuista

6.1. Laittomat hakkuut ja muu oikeudeton metsänkäyttö

Venäjän lainsäädännöstä löytyy useita säännöksiä laittomista hakkuista. Laittomat hakkuut (nezakonnaja porubka) on rikosnimikkeenä rikoslaissa (260§), rikkomusnimikkeenä laissa hallinnollisten rikkomusten seuraamuksista (8.28§), sekä nimikkeenä hallituksen vahvistamassa metsävahinkojen korvaushinnastossa (kohdat 3, 5, ja huomautus 7.a). Oikeudetonta metsän käyttöä on laittomien hakkuiden ohella runsaasti muillakin nimikkeillä. Omavaltainen metsäpalstan käyttöönotto ja metsän tuhoaminen ovat usein esiintyviä nimikkeitä Venäjän metsäoikeuden säädöksissä ja normistoissa.

Laittomista hakkuista puhutaan Venäjän oikeudessa myös tarkoitettaessa sellaista metsän käyttöä, kun puita kaadetaan rikkoen ylipäättään metsä- tai ympäristölainsäädäntöä tai loukaten muiden henkilöiden oikeuksia. Kansainvälisten sopimusten ja metsien sertifiointin vaikutus laittomista hakkuista puhuttaessa näkyy yhä enemmän myös Venäjällä.

Metsälain luvussa 16 on ylimalkaisesti määritelty vastuut metsälain rikkomisesta viitaten rikosoikeudelliseen ja hallinto-oikeudelliseen vastuuseen niistä annettujen säädösten nojalla, sekä vahingonkorvaus-

vastuuseen. Metsälaiissa on myös viitattu hallituksen vahvistamiin puunhakkuusääntöihin (pravila otpuska drevesiny na kornu) ja niiden sopimussakkoseuraamuksiin (116§). Vuokrasopimusten osalta on vain ylimalkainen viittaus siviililainsäädäntöön ja hallituksen vahvistamaan metsänvuokra-asetukseen (31§). Kummassakaan ei ole erityisnormeja metsänkäytön sopimusrikkomuksien siviilioikeudellisista seuraamuksista. Siviililain sopimussakkonormit (330-333§) ovat usein esillä metsäriidoissa.

Rikoslaiissa on kaksi pykälää metsälainsäädännön vastaisista rikoksista (260 ja 261). Laittomat hakkuut on kriminalisoitu (260§). Laiissa hallinnollisten rikkomusten seuraamuksista on useita erillisnormeja metsänkäytöstä. Omavaltainen metsäpalstan käyttö (7.9§), metsänkäyttöoikeuden omavaltainen siirtäminen toiselle (7.10§), metsänkäyttösääntöjen rikkominen (8.25§) ja laittomat hakkuut (8.28§) ovat esimerkkejä hallintorikkomuslaiissa määritellyistä metsän käyttäjän rikkomuksista. Viranomaisille voidaan hallintorikkomuslain nojalla määrätä seuraamuksia, jos puunkaatolupia on annettu valtion omistamien varsinaisten talousmetsien (lesnoj fond) ulkopuolelta (8.24§).

Tärkeä normisto metsälainsäädännön vastaisista teoista sisältyy hallituksen vahvistamiin puunhakkuusääntöihin (pravila otpuska drevesiny na kornu) (Hallituksen asetus 1.6.1998 N 551, muutettu 24.9.2002). Näissä puunhakkuusäännöissä on luku VIII koskien vastuuta metsätalouden vaatimusten rikkomisesta sisältäen yksityiskohtaisia sakko- ym. seuraamuksia (pykälät 72-79).

Toinen yksityiskohtainen normisto metsälainsäädännön vastaisten toimien seuraamuksista on hallituksen vahvistama metsävahinkojen korvausten laskemisperusteet eli metsävahinkojen korvaushinnasto (Taksy dla iscisljenia razmera vzykanij za usherb) (Hallituksen asetus 21.5.2001 N 388). Muissakin metsänkäyttösäännöissä on normeja sanktioista.

6.2 Metsälainsäädännön rikkomiset siviili-, hallinto- ja rikosprosessissa

Metsän käyttöä sääntelevän normiston rikkomisia voidaan käsitellä hallinnollisessa menettelyssä eli valtion metsäviranomaisten toimesta, mutta tämä on sekä hallintolainsäädännön että Venäjällä vakiintuneen käytännön mukaan paremminkin poikkeus kuin sääntö. Lähtökohta myös metsälaisissa on, että jos lakia rikotaan, viedään asia oikeuteen (109§).

Lain mukaan hallintoviranomainen voi määrätä vain sakon tai antaa varoituksen/huomautuksen, jos metsää hyödynnettäessä on rikottu hallinnollisia määräyksiä. Laissa hallinnollisten rikkomusten seuraamuksista on lueteltu ne valtion metsäviranomaiset, joilla on oikeus päättää sakoista ja muista hallinnollisista seuraamuksista (23.24§). Hallintoreformin johdosta viranomaiset ovat muuttuneet, mutta eri tason tarkastajat (inspektoorit) ja muut metsähallinnon viranomaiset ovat oikeutettuja päättämään hallinnollisista sanktioista. Metsäviranomaisen päätöksestä valitetaan tuomioistuimeen.

Useimmiten hallinnollisen määräyksen vastaisesta toimesta seuraa hallinnollisen sakon lisäksi vahingonkorvaus. Vahingonkorvauksen voi määrätä maksettavaksi vain tuomioistuin. Metsänkäyttösäännöstoissa määritellyt vahingonkorvaukset ovat normitettuja ja siten helposti laskettavissa, minkä vuoksi niiden maksamista koskeva vaatimus voidaan lain mukaan käsitellä tuomioistuimessa hallintoprosessissa. Jos kuitenkin korvauksesta tulee riitaa, on asia käsiteltävä siviiliprosessissa. Oikeuskäytännössä joissain tuomioistuimissa vahingonkorvaukset metsäasioissa käsitellään aina siviiliprosessissa, vaikkei olisi mitään riitaa vahingon perusteista tai määrästä. Hallintoprosessi on nopeampi ja yksinkertaisempi, kuin siviiliprosessi.

Siviiliprosessissa yrityksiä vastaan noudatetaan arbitraatioprosessilakia, missä on säännökset myös hallintolainkäytöstä. Luonnollisia henkilöitä ja myös virkamiehiä vastaan syytteet metsärikoksista käsitellään aina rikosprosessilain mukaan, ja varallisuus oikeudelliset vaatimukset metsälainsäädännön vastaisten tekojen johdosta käsitellään

siviiliprosessilain mukaan, missä on myös säännökset hallintolainkäytöstä.

Oikeudellisiin toimiin ryhdytään järjestämällä ensin katselmus metsässä. Katselmus on säännönmukainen aina, kun metsänkäyttöön on annettu lupa. Puunhakkuusäännöissä on määräykset siitä, miten metsäviranomaisten on toimitettava puunkaadon päätyttyä katselmus. Tällöin katselmuksen tarkoitus on tarkistaa, että sopimusta, puunhakkuulupaa ja sääntöjä on noudatettu puunhakkuun määrän ja metsänhoidollisten ym. määräysten osalta. Pitkäaikaisissa vuokrasopimuksissa on myös määräyksiä loppukatselmuksen järjestämisestä.

Pitkäaikaisessa metsänkäytössä metsäviranomaiset tekevät aikajoin tarkastuksia. Jos tällaisessa tarkastuksessa havaitaan lainvastaisuuksia tai muutoin tulee viranomaisille tieto mahdollisista lainvastaisista hakkuista, on järjestettävä katselmus. Tällöin katselmuksen organisoinnissa noudatetaan erityistä säännöstöä vuodelta 1986 (Instrukcija, Goskomleshoz asetus No 1³ 22.04.1986).

Katselmus on aina toimitettava vaadittaessa seuraamuksia metsälainsäädännön rikkomisen perusteella. Metsänkäyttäjää on kutsuttava aina paikalle, mutta läsnäolo ei ole välttämätön. Lainvastaisista toimista tehdään yksilöity selvitys katselmuksessa laadittavaan pöytäkirjaan. Pöytäkirjan liitteenä on laskelma sakoista ja vahingoista, jotka yleensä laaditaan valmiiksi painetuille kaavakkeille. Kaavakkeessa on valmiina rikkomusnimikkeet ja niistä säädösten mukaan tulevat seuraamukset. Katselmuksessa todetut määrät kirjataan kaavakkeeseen, ja tämän jälkeen suoritetaan kaavan mukaiset laskutoimenpiteet sakkojen ja vahingonkorvausten summien laskemiseksi.

Säädöksissä, kirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä suhtaudutaan katselmuksen järjestämiseen ja sen perusteella laadittuihin asiakirjoihin erittäin muodollisesti. Pienikin muotovirhe asiakirjoissa aiheuttaa yleensä sen, ettei katselmuksessa tai muutoin todettuja asioita voida pitää toteen näytettyinä ja tuomion perustana. Joissain tapauksissa tuomarit ovat kuitenkin noudattaneet Venäjän siviiliprosessin yleisiä periaatteita ja harkinneet näyttöä kokonaisuudessaan antamatta ratkaisevaa merkitystä mahdollisille muodollisille virheille katselmuksen järjestämisessä tai sen asiakirjoissa.

6.3 Puunhankinnassa siviili-, hallinto- ja rikosoikeudellisia sanktioita

Metsän kaupallisen käyttäjän ja valtion välinen suhde on Venäjän oikeudessa katsottu olevan luonteeltaan muodollisesti sopimusoikeudellinen, ja seuraamukset esim. metsänvuokrasopimuksen rikkomisesta ovat siviilioikeudellisia. Metsätaloutta on kuitenkin harjoitettava valtion vahvistamien sääntöjen mukaan, ja metsän vuokraajaa sitovat puunhakkuusäännöt (pravila otpuska) pakottavana normistona.

Puunhakkuusäännöissä on määrätty niiden rikkomisen seuraamuksena sakkoja (neustojka), jotka ovat luonteeltaan muodollisesti siviilioikeudellisia sopimussakkoseuraamuksia. Puunhakkuusäännöissä määritellyt sakot ovat luonteeltaan erityislakiin eli metsälakiin perustuvia. Venäjän oikeudessa nämä ovat ns. lakisääteisiä sopimussakkoja, joita ei voi sopimuksella pienentää, mutta kylläkin suurentaa (SL 332§). Venäjän oikeuskäytännössä on annettu tulkinta, jonka mukaan niitä ei myöskään voida tuomioistuimen toimesta pienentää siviililain 333§:n mukaisen sopimussakon kohtuullistamisnormin nojalla.

Puunhakkuusääntöjen rikkomisesta voidaan määrätä seuraamukseksi vain säännöissä määritelty sakko, eikä sen lisäksi muuta korvausta siviililain yleisten vahingonkorvausnormien nojalla, vaikka vahinko olisi suurempi kuin sääntöjen mukainen sopimussakko.

Metsänvuokrasopimuksessa voidaan kuitenkin lisätä vuokralaisen vastuuta sopimusrikkomuksista sopimalla muista vahingonkorvauksista tai suuremmista sakkoseuraamuksista. Sopimuksella suurennettua sopimussakkoa tuomioistuin on voinut oikeuskäytännössä pienentää siviililain kohtuullistamisnormin nojalla (SL 333§).

Jos metsää käytettäessä aiheutetaan metsälle sellaisin toimin vahinkoa, joita ei ole mainittu puunhakkuusäännöissä tai sopimuksessa, on vahinko korvattava siviililain yleisten vahingonkorvaussääntöjen nojalla. Tällöin teon ja vahingon välinen syy-yhteys sekä vahingon suuruus on osoitettava.

Puunhakkuusäännöissä on eri rikkomuksille normitetut sopimussakkoseuraamukset. Omavaltaisista hakkuista sopimussakko on 30 x kantohinta-arvo, ja omavaltaisesta hakkuuoikeuden luovuttamisesta 10

x kantohinta-arvo. Viivästyksestä puiden poisviennissä on maksettava sakkooa kultakin päiväältä 1,5% puiden markkinahinnasta. Tämä kuten muutamat muut sakot ovat luonteeltaan uhkasakkoja, jotka määrätään uudelleen tarvittaessa. Oikeuskäytännössä on katsottu voitavan koh- tuullistaa uhkasakon luonteista sopimussakkoa, jos asian tultua oi- keuskäsittelyyn puunkaataja on jo korjannut sääntöjen vastaiset toimet tai laiminlyönnit.

Puunhakkuusääntöjen mukaan määräytyvät sakkoseuraamukset ovat monet asialliselta luonteeltaan hallinnollisia sanktioita, vaikka ne seli- tetäänkin oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä sopimusoikeu- dellisiksi seuraamuksiksi. Oikeuskäytännössä on melkoista kirjavuutta ja horjuvuutta Venäjän metsälainsäädännön mukaisten sanktioiden oikeudellisesta luonteesta.

Seuraamukset metsälainsäädännön rikkomisesta voivat olla luon- teeltaan myös hallinto-oikeudellisia sanktioita. Laissa hallinnollisten rikkomusten seuraamuksista on määritelty useitakin metsälainsäädän- nön rikkomisesta seuraavia sakkoja ja muita sanktioita. Metsän hyö- dyntäminen on luvanvaraista, ja jos metsää käyttää ilman valtion lupaa tai rikkoen sitä, ovat seuraamukset hallinnollisia sanktioita. Metsä- lainsäädäntö on myös pääosin pakottavaa, ja sen rikkomisesta seuraa hallinnollisia sanktioita.

Laissa hallinnollisten määräysten rikkomisesta on määritelty useita konkreettisia metsälainsäädännön rikkomustyyppettä ja niiden seuraa- mukset. Puiden kaatamisesta ilman metsäviranomaisen antamaa puun- kaatolupaa (lesnoj bilet) seuraa hallinnollinen sakko (administrativnij straf): Luonnollinen henkilö 5-10 MROT, toimihenkilö 10-20 MROT, oikeushenkilö 100-200 MROT (MROT=100RUB)(7.9§). Metsänkäyt- tösääntöjen rikkomisesta on myös laissa määritelty hallinnolliset sakot (8.25§). Niinpä päätehakkuusääntöjen (pravila rubok) vastaisesta metsänkäytöstä seuraa hallinnollisia sakkoja: luonnollinen henkilö 3-5 MROT, toimihenkilö 5-10 MROT, oikeushenkilö 50-100 MROT. Puunhakkuusääntöjen (pravila otpuska) vastaisesta metsänkäytöstä hallinnollinen sakko on: luonnollinen henkilö 5-10 MROT, toimihenki- lö 10-20 MROT, oikeushenkilö 100-200 MROT.

Metsän käyttö voi olla myös rikosoikeudellisesti sanktioitua. Rikosoikeudellisessa vastuussa voivat Venäjän oikeuden mukaan olla vain luonnolliset henkilöt, eivät oikeushenkilöt, yritykset. Rikoslain mukaiset seuraamukset metsälainsäädännön vastaisista toimista ovat sakko (straf) ja vapausrangaistus. Laittomat hakkuut on rikos, jos hakkuiden arvo on hallituksen määrittelemien taksojen mukaan yli 10 000 RUB. Rikos on törkeä, jos arvo on yli 100 000, ja erittäin törkeä arvon ylittäessä 200 000 RUB. Laittomista hakkuista enimmäisrangaistukset ovat sakkoa 40 000 RUB tai kolmen kuukauden ansioiden menetys, kolmen vuoden toimintakielto ao. virassa tai elinkeinossa, pakotyötä vuoden tai vankeutta kolme kuukautta. Törkeän laitton hakkuun enimmäisrangaistus on 200 000 RUB ja erittäin törkeän 500 000 RUB sakkoa. Vapausrangaistukset ym. ovat vastaavasti ankarampia, vankeutta enimmillään kolme vuotta.

Metsälainsäädännön vastaisista toimista hallintolainsäädännön tai rikoslainsäädännön nojalla tulevien sanktioiden ohella määrätään tavanomaisesti maksettavaksi myös vahingonkorvausta metsän omistajalle eli valtiolle. Venäjän metsälainsäädännössä tällaiset metsävahingot on valtion toimesta normitettu. Venäjän hallitus on vahvistanut metsävahinkojen korvausten laskuperusteet. Metsävahinkojen korvaushinnaston mukaan määräytyy vahingonkorvaus metsien valtio-omistajalle lainvastaisten toimenpiteiden seuraamuksena. Laittomista hakkuista on maksettava vahingonkorvausta 50 x kantohinta-arvo, ja kaadettujen puiden varastamisesta 25 x kantohinta-arvo.

Metsävahinkojen korvaushinnaston mukainen vahingonkorvaus määrätään käytännöllisesti katsoen aina metsärikosten ja metsärikkomusten yhteydessä. Metsävahingon korvauksen määrääminen on Venäjän oikeuden mukaan siviilioikeudellista. Käytännössä vahingonkorvauksen laskeminen on muodollista ja mekaanisesti maksutaulukoihin perustuvaa, eikä todellista vahinkoa arvioida. Vahingonkorvausvelvollisena voi olla sekä luonnollinen henkilö että oikeushenkilö.

Yksittäisestä lainvastaisesta toimenpiteestä metsän hyödyntämisessä voidaan määrätä seuraamus kaikilla kolmella perusteella eli rikosoikeudellisella, hallinto-oikeudellisella ja siviilioikeudellisella perusteella, mikäli toimenpiteellä on rikottu metsälainsäädäntöä kaikkien

kolmen oikeudenalan osalta. Rajanveto on epäselvää. Erityisen epäselviä ovat tilanteet, jolloin sama nimike esiintyy monissa eri säädöksissä ja normistoissa, kuten esim. laiton hakkuu, omavaltainen hakkuu, omavaltainen puunhakkuuluvan siirtäminen.

Epäselviä ovat myös sellaiset tilanteet, kun tietystä teosta tai laiminlyönnistä puunhakkuusäntöjen nojalla määräytyy tietty seuraamus, mutta ylipäättään puunhakkuusäntöjen rikkomisen vuoksi määräytyy sanktio tai vahingonkorvausseuraamus rikoslain tai hallinnollisten rikkomusten sanktiolain nojalla. Teolle näyttäisi lainsäädännön mukaan tulevan moninkertainen seuraamus.

Oikeuskäytännössä valtaosa metsäjutuista liittyvät puunhakkuusäntöjen rikkomisesta aiheutuvien seuraamusten määräämiseen. Yleensä käsittely on muodollista ja kirjallista, eivätkä asianosaiset tule paikalle edes riitatapauksessa. Kantajana on tavanomaisesti metsätalouslaitos/leshoz. Hyvin poikkeuksellisesti vastaaja eli puunhakkuuyritys on riitauttanut sopimussakko- tai vahingonkorvauskanteen. Puunhakkuuyritys vetoaa riitautustapauksissa esim. siihen, ettei ole saanut kutsua katselmukseen. Tuomioistuimien ottaa tämän seikan huomioon myös viran puolesta, sillä jos kantajan esittämässä asiakirjoissa ei ole asianmukaista kopiota kutsusta katselmukseen, kanne hylätään. Kannetta on vastustettu myös sillä perusteella, että katselmus on järjestetty ajankohdalla, joka ei vastaa sääntöjen määräyksiä. Sillä seikalla, onko puunhakkuuyrityksen edustaja ollut läsnä katselmuksessa, ei ole merkitystä.

Puunhakkuusäntöjen rikkomisesta syntyneissä oikeusriidoissa ei juuri vedotakaan asiakysymyksiin, vaan pelkästään muodollisiin seikkoihin. Eräs puunhakkuuta harjoittava yritys on poikkeuksellisesti vastustanut useammankin kerran vuosina 2004-2005 valtion metsätalouslaitoksen/leshozin nostamia kanteita, joissa vaadittiin vahingonkorvauksia puunhakkuusäntöjen nojalla. Tämän yrityksen valituksia on ollut myös ylemmissä oikeusasteissa ja yritys oli vienyt asian jopa perustuslakituomioistuimeen saakka. Asia liittyi puunhakkuusäntöjen perustuslainmukaisuuteen ja niiden soveltamiseen. Erittäin perusteltu valitus ei kuitenkaan mennyt sihteeristöä pidemmälle.

Puunhakkuuyritys arvosteli ensinnäkin oikeudellisen tasapainon puuttumista muodollisesti siviilioikeudellisessa sopimussuhteessa met-

sätälouslaitoksen/leshozin ja puunhakuuyrityksen välillä, kun puunhakuusääntöjen mukaisia sopimussakkoja määrätään mekaanisesti maksettavaksi. Puunhakuuyrityksen mukaan loukataan yleistä oikeudenmukaisuutta ja siviilioikeuden periaatteita, kun lähtökohtana, presumptiona, on puunhakuuyrityksen syyllisyys eikä syyttömyysoletta. Yritys myös katsoi, että metsänkäyttösäännöt ja niiden soveltamiskäytännöt loukkaavat yksityisyrittäjyyden ja yksityisen omistusoikeuden tunnustamisen periaatteita.

Puunhakuuyritys arvosteli puunhakuusääntöjen epäselviä ja ylimalkaisia normeja, joiden nojalla sanktiot määrätään. Samoin valituksessa arvosteltiin sitä, että metsälainsäädännön rikkomisesta valtiolle määrättävät vahingonkorvaukset eivät ole oikeassa suhteessa todelliseen vahinkoon, joka useimmiten on jopa olematon tavanomaisten metsärikkeiden kohdalla. Puunhakuuyritys vaati, että siviililain normeja vahingonkorvauksen määräytymisperusteista tulisi soveltaa ja ottaa huomioon todellinen vahinko, samoin yrityksen mielestä siviililain kohtuullistamissääntöjä tulisi soveltaa puunhakuusääntöjen sanktioita määrättäessä.

Puunhakuuyritys piti perustuslain vastaisena sitä metsälainsäädännön lähtökohtaa, jonka mukaan puunhakuusääntöjen nojalla määrättyjen sanktioiden eli siviilioikeudellisten seuraamusten ohella määrätään hallinto-oikeudelliset ja rikosoikeudelliset sanktiot, ja mahdollisesti vielä esim. työläinsäädännön perusteella omat sanktionsa.

Eri asteiden tuomioistuimissa annettiin erilaisia perusteluja sille, että vakiintunut oikeuskäytäntö ja myös ko. yrityksen kohdalla metsälainsäädännön soveltaminen on lain ja oikeuden mukaista. Alioikeudessa katsottiin, että vaikka metsänvuokrasopimus onkin siviilioikeudellinen sopimus ja se on oikeudellinen pohja metsän käytölle eli esim. puunhakuulle, on tämä puunkaato kuitenkin luvanvaraista edellyttäen vuosittaisia lupia. Vuokranantajana vuokrasopimuksessa oleva metsätalouseläin/leshoz myöntää nämä puunkaato- ja kontrollit niiden ja pakollisten puunhakuusääntöjen ym. lainsäädännön noudattamista. Tällöin metsätalouseläin on valtion viranomaisen roolissa ja sen suhde puunhakuuyritykseen on julkisoikeudellinen, ei siviilioikeudellinen.

Appellaatio-oikeudessa eli valitusasteessa korostettiin sitä, että metsänvuokrasopimuksen nojalla tapahtuvaa puunhakkuuta arvioidaan ensisijaisesti metsälainsäädännön normien valossa, eikä siviililain nojalla, sillä erityislainsäädäntö syrjäyttää yleisemmät säädökset. Metsälainsäädännössä määritellyt sanktiot on arvioitu etukäteen kohtuulliseksi korvauksiksi ao. rikkeistä. Arvioitaessa puunhakkuusääntöjen nojalla määrättyjä sanktioita ei näin ollen voida soveltaa siviililain vahingonkorvaus- ja kohtuullistamisnormeja.

Myös korkeimman oikeuden sihteeristö perusteli valituksen hylkäämistä sillä, että puunhakkuusäännöissä määritellyt sopimussakot ovat etukäteen vahvistettuja, eikä niitä määrättäessä voida ottaa huomioon todellista vahinkoa ja muita olosuhteita. Mikäli puunhakkuusääntöjä ei ole noudatettu, lähtökohtana on oletama puunkorjuuta harjoittaneen yrityksen syyllisyydestä, ja näytöksi rikkeistä riittää hakuiden jälkeen pidetyssä katselmuksessa laadittu pöytäkirja. Ainoa peruste, jonka nojalla sanktion määrää voi vaatia alennettavaksi olisi se, että laskelma on tehty väärin. Tämäkin on luonteeltaan muodollinen ja tekninen seikka, ei oikeudellinen. Alioikeustuomarit tarkistavatkin yleensä sakkolaskelmat, jotka metsätalouslaitos/leshoz tekee katselmuksen yhteydessä tai välittömästi sen jälkeen katselmuspöytäkirjan liitteeksi.

Oikeuden päätöksessä määritellään myös, mihin sakot ja vahingonkorvaukset maksetaan. Aiemmin pääosa sanktioista maksettiin metsätalouslaitokselle/leshozille, mutta sittemmin osa alueen ja osa federaation budjettiin. Viimeisin tilanne on ollut se, että metsälainsäädännön rikkomisesta määrättävät sanktiot maksetaan tietyille valtion tilille, josta jako eri budjetteihin tapahtuu kulloinkin voimassa olevien sääntöjen mukaan. Tuomioistuimen päätöksessä rahanjakoa ei enää yksilöidä.

6.4 Yleinen tuomioistuin ja valtion arbitraatituomioistuin metsäriitojen käsittelypaikkana

Yritysten - yhtiöiden ja yksityisten elinkeinonharjoittajien - ollessa osapuolena siviili- tai hallintoprosessissa, on oikeuspaikkana valtion arbitraatituomioistuin, mikä on tavanomainen taloudellisten riitojen oikeuspaikka. Alioikeudet ovat liittovaltiosubjekteissa, esim. Karjalan tasavallan arbitraatituomioistuin Petroskoissa ja Pietarin ja Leningradin läänin arbitraatituomioistuin Pietarissa. Alioikeudessa asia käsitellään yleensä ensin yhden tuomarin toimesta, jonka tekemästä päätöksestä voi valittaa saman tuomioistuimen puitteissa, jolloin kolmen tuomarin muodostama kokoonpano tekee uuden päätöksen. Tästä voidaan valittaa seuraavassa oikeusasteessa, jollainen on esim. koko Luoteis-Venäjän aluetta varten Pietarissa.

Myös suomalainen yritys voidaan haastaa Venäjälle oikeuteen. Tällöin venäläisestä tuomioistuimesta lähetetään Suomen oikeusministeriölle postitse oikeusapupyynnö, ja ministeriö lähettää tiedoksiantopyynnön ao. alioikeuteen Suomessa haasteen tiedoksiantoa varten. Suomalaisen ei ole pakko mennä Venäjälle oikeuden istuntoon, mutta riita yleensä ratkaistaan, vaikka vastaaja ei ole paikalla.

Luonnollisia henkilöitä vastaan jutut metsälain rikkomisesta käsitellään yleisessä tuomioistuimessa, missä käsitellään syytteet metsärikkoksista ja riidat hallinto-oikeudellisista rikkomuksista, sekä sopimusriidat. Metsärikoksen ja metsärikkomuksen yhteydessä usein vaaditaan valtiolle vahingonkorvausta. Näin ollen kansalainen voi joutua yleisessä tuomioistuimessa rikosprosessiin, hallintoprosessiin ja siviili-prosessiin metsäasioissa.

Välimiesmenettely ei tule kysymykseen metsän käyttöä koskevissa sopimuksissa muutoin kuin puukaupoissa. Metsänvuokrasopimukseen ei voida tehdä välimieslauseketta, koska Venäjän lainsäädäntö edellyttää, että valtion kiinteän omaisuuden käyttöä koskevat sopimusriidat ratkaistaan Venäjän valtiollisissa tuomioistuimissa Venäjän lainsäädäntöä noudattaen. Venäjän laki ulkomaisista investoinneista ei määrittele vuokraa sellaiseksi sijoitusoperaatioksi, johon sovellettaisiin ko. lakia. Näin ollen ko. lain riitojenratkaisunormit eivät ulotu metsänvuokraan,

vaikka se asialliselta sisällöltään olisikin ulkomaisen yrityksen Venäjälle tekemä sijoitus.

Kansainvälisiin puunhankintasopimuksiin ja esim. suomalais-venäläisiin puukauppasopimuksiin voidaan laittaa välimieslauseke, koska kyse on kansainvälisestä irtaimen kaupasta. Välimieslauseke onkin tavanomainen, ja riitoja on sovittu ratkaistavaksi esim. MKAS:ssa eli Venäjän federaation kauppaja- ja teollisuuskamarin kansainvälisessä kaupallisessa arbitraatiossa Moskovassa, mutta myös monissa muissa venäläisissä tai ulkomaisissa välitysinstituutioissa. Suomen Keskuskauppakamarin välimiesmenettelyssä on myös ratkottu suomalais-venäläisiä puukauppariitoja.

Välimiesmenettelyssä annetut tuomiot ovat pakkotäytäntöönpantavissa sekä Suomessa että Venäjällä, mutta valtion arbitraatiotuomioistuimen päätökset vain Venäjällä. Ulosmittaus Venäjällä voidaan kohdistaa mihin tahansa jutun hävinneen omaisuuteen ja myös ns. kontrolliperiaatteen tai samaistumisen perusteella esim. yrityksen omistajan/osakkaan omaisuuteen.

6.5 Puunhankinnan laittomuuden arviointia

Tarkasteltaessa Venäjän metsäoikeutta lain rikkomista koskevan lainsäädännön valossa, on todettava, että normit ovat vähintään yhtä epäselviä kuin muussakin metsälainsäädännössä. Metsälainsäädännön rikkomista koskevien normien epäselvyys aiheuttaa sen, että metsätalouden harjoittaminen on oikeudellisesti epävarmaa sekä metsän käyttäjille että valtiolle.

Metsän käyttäjien oikeusturva on heikko ennen kaikkea sen vuoksi, että rangaistusten ja muiden sanktioiden perusteet ovat oikeudellisesti erittäin epäselviä. Metsäalan yritysten oikeusturva on heikko erityisesti sen vuoksi, että tietyt toimet on sanktioitu rikosoikeudessa, hallinnollisten rikkomusten lainsäädännössä ja sopimusoikeudessa, mutta erotelu on epämääräinen. Kun vielä otetaan huomioon, ettei tämä jako ole selkeä Venäjän oikeuskäytännössäkään, voi metsätaloutta harjoittava

yritys joutua vaikeisiin oikeudellisiin tilanteisiin Venäjän tuomioistuimissa.

Metsän omistajan eli valtion etuja ajatellen metsälainsäädännön rikkomuksien seuraamuksia - vahingonkorvauksia ja muita sanktioita - laskettaessa ei mitä ilmeisimmin oteta täysimääräisesti huomioon metsäomaisuuden arvoa. Venäläiset asiantuntijat väittävätkin, että metsälaililla ja muulla hallituksen vahvistamalla metsänormistolla syrjäytetään rikoslain vaikutus metsätaloudessa niin, ettei valtio metsän omistajana saa samaa oikeussuojaa kuin muut omistajat omaisuusrikosnormien nojalla.

Tämä pitää ainakin muodollisesti paikkansa, sillä metsärikosten nimikkeistöön ei kuulu varkaus, paitsi kaadettujen puiden varkaus. Metsää ei sinänsä voikaan varastaa, ja laittomat hakkuut on kriminalisoitu. Laittomissa hakkuissa on loppujen lopuksi kyse kaadetun metsän eli hakattujen puiden varastamisesta, ei metsämaan valtaamisesta. Laittomista hakkuista valtiolle suoritettavat maksut perustuvat kuitenkin samoihin perushintoihin kuin laillisistakin hakkuista, joiden alhaisuus markkinahintoihin verrattuna on oma erillinen ongelmansa Venäjän metsätaloudessa.

Kun arvioidaan metsäoikeuden rikkomista koskevaa lainsäädäntöä, on se valtion eli metsän omistajan kannalta epäedullista ennen kaikkea epämääräisyytensä ja epäselvyytensä vuoksi. Tämän lisäksi valtiomistajan etu kärsii tiukasta muodollisuudesta laittomien hakkuiden todentamisessa. Byrokraattisuus ja muodollisuus metsäkatselmuksissa on kuitenkin myös metsäyritysten kannalta oikeusturvaa vaarantava seikka.

Venäjän metsälainsäädäntö on erittäin hankalaa tuomioistuinten luotettavuuden ja tehokkuuden näkökulmasta arvioiden. Metsäoikeus on vaikeaa ja spesifistä ja koko ajan muuttuvaa. Kun tämän lisäksi lainsäädäntö ja muu normisto metsäoikeuden rikkomusten osalta on erittäin sekavaa, ovat venäläiset tuomarit ja asianajajat todella hankalassa tilanteessa metsäriitoja ratkoessaan.

7. Ulkomaalaiset Venäjän puuvarantojen hyödyntäjinä

Venäjän perustuslain 62 §:n 3 kohdan mukaan ulkomaisten kansalaiset ovat oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa suhteen tasavertaisessa asemassa Venäjän kansalaisten kanssa, ellei federaation laki tai Venäjän solmima kansainvälinen sopimus muuta määrää. Tämä perustuslain periaatteellinen säännös koskee myös ulkomaalaisten metsänkäyttöoikeuksia.

Siviililain sääntöjä sovelletaan niin ikään ulkomaalaisiin, ellei federaation laki muuta määrää (2 § 1 mom.). Näin ollen ulkomaalaiset ja ulkomaiset oikeushenkilöt sekä ne venäläiset oikeushenkilöt, joissa on ulkomaista pääomaa, ovat tasavertaisessa asemassa venäläisten oikeushenkilöiden kanssa.

Federaation metsälainsäädäntö eli esim. metsälaki ja metsänvuokra-asetus eivät sisällä mitään erityisiä määräyksiä ulkomaalaisten metsänkäytöstä. Metsälain 22 §:n mukaan metsätalousmaita luovutetaan luonnollisille henkilöille ja oikeushenkilöille lain määräämin ehdoin ja lain määräämässä järjestyksessä.

Ottaen huomioon Venäjän perustuslain ja siviililain yleiset määräykset voidaan sanoa, että federaation metsälainsäädäntö asettaa ulkomaalaiset tasavertaiseen asemaan venäläisten kanssa metsänkäyttöoikeuksien osalta. 1990-luvulla oli alueellisia eroja ulkomaalaisten mahdollisuuksissa esim. vuokrata metsää ja harjoittaa puunhakkuuta, mutta alueellisen metsälainsäädännön merkityksen väheneminen ja elinkeinolupavaatimusten poistaminen metsätaloudessa toimivilta on tehnyt tällaiset paikalliset säännöt lainvastaisiksi.

Käytännössä paikallista integroitumista edellytetään asiallisesti edelleenkin. Esim. metsänvuokrakilpailuun voivat yleensä osallistua vain yritykset, jotka on rekisteröitynyt alueen veroviranomaisissa. Tämä on sinänsä asiallinen vaatimus lähdeverotuksen periaatetta ajatellen, mutta sääntöä voidaan hyvinkin tulkita laajemmin, sillä tapahtuahan yrityksen perustamisen yhteydessä rekisteröinti myös nimenomaan veroviranomaisten toimesta. Voidaan helposti tulkita niin, että metsänvuokrakilpailuun voivat osallistua vain yritykset, jotka on perustettu ja siksi rekisteröity veroviranomaisessa sillä paikkakunnalla,

jonka alueelta metsää tarjotaan vuokralle. Koska metsälainsäädäntö ei rajoita metsänvuokraoikeutta venäläisille tai paikallisille yrityksille, tulee vuokrakilpailuun voida osallistua vaikkapa ulkomaalaiset yritykset, kunhan ne ovat verovelvollisina rekisteröityneet ao. alueella.

Ulkomaalaisomisteiset yritykset eli Venäjällä perustetut yhteisyritykset tai kokonaan ulkomaisessa omistuksessa olevat venäläiset yhtiöt esiintyvät metsänvuokraajina, jos kohta harvemmin. Tavanomaista on, että ulkomaalaisyritykset ostavat venäläisiltä puunhakkuuta harjoittavilta yrityksiltä puuta, jolloin vuokralle ottajana on venäläinen yritys. Puuta voidaan ostaa myös sellaisilta yrityksiltä, jotka harjoittavat hakkuuta urakkasopimusten ja lyhytaikaisten metsänkäyttösopimusten nojalla. Metsänvuokraan liittyvät riskit eivät silloin ainakaan välittömästi uhkaa puunsaantia.

Välillisiä riskejä kyllä on puuta venäläisiltä välittäjiltä ostettaessa, sillä Venäjän oikeuden mukaan ylivoimaisen esteen tilanteena voidaan pitää viranomaispäätösten ja lainsäädännön muutosten vaikutusta sopimussuhteeseen siten, että sopimuksen täyttäminen vaikeutuu tai estyy. Venäjän siviilioikeus tuntee myös liikavaikeuden, eikä olisi lainkaan tavatonta, että olosuhteet metsälainsäädännön muutosten tai metsäasioiden hallinnon muuttumisen vuoksi tulisivat sopimuksen tekohetkeen verrattuna siinä määrin erilaisiksi, että puunhakkuuta harjoittavan yrityksen ei kannata myydä puuta eteenpäin alkuperäisin ehdoin. Jo yksistään se, että puun hankintahinta pitkäaikaisten metsänvuokrasopimusten nojalla on käytännöllisesti katsoen viranomaispäätöksien varassa ja puunhakkuuta harjoittavan yrityksen määräysvallan ulkopuolella, muodostaa oleellisen riskin edelleenostajalle, vaikka puunostosopimuksen hintaehdot olisivatkin joustavat.

Ulkomaalaisten osallistumista metsänhakkuutoimintaan pitkällä tähtäimellä on omiaan jarruttamaan se seikka, ettei tällä hetkellä voimassa olevan metsälainsäädännön mukaan ulkomaalainen voi omistaa varsinaisia talousmetsiä, jotka voivat olla vain valtion omistuksessa. Privatisoiduilla maatalousmailla kasvavan metsän omistajana ulkomaalaiset voivat olla, jos kohta maatalousmaan vaihdantalaissa on alueellisia ja muita rajoituksia. Muulla yksityistetyllä maalla kasvavan metsän omistajana ulkomaalaiset voivat olla, ellei kyse ole rajavyöhykkeistä.

Yksityisten yritysten ja myös ulkomaalaisten tuloa laajamittaisesti ja pitkällä tähtäimellä mukaan metsänhakkuutoimintaan haittaa se, ettei nykyisen lainsäädännön mukaan metsänvuokrasopimusta voida antaa pantiksi eli kiinnittää luoton vakuudeksi, eikä vuokraoikeutta voi sijoittaa yhtiön tai osuuskunnan peruspääomaan panoksena. Tämä on tarkoituksellista metsätalouspolitiikkaa, jolla jarrutetaan yksityisyrittäjien ja ulkomaalaisten pääsyä metsätalouteen.

Vastaavalla tavalla jarrutettiin yksityisten maatalousyritysten kehittymistä estämällä maatalousmaan käyttö velan vakuutena, mutta maatalousmaan hypoteekki tuli sallituksi v. 2004. Valtion omistaman tonttimaan vuokraoikeuden kiinnittäminen on tullut mahdolliseksi myös v.2004 maalakiin ja hypoteekkilakiin tehdyin muutoksin lähinnä asuntorakentamisen luototuksen helpottamiseksi asuntokannan privatisointiin liittyen. Maan vaihdantakelpoisen käytön salliminen etenee samalla kun yksityisomistus elinkeinoelämässä laajenee. Välttämätöntä ei ole maan privatisointi, kunhan valtion omistamien maiden vuokra- ja käyttöoikeudet tulisivat vapaan vaihdannan instrumenteiksi. Tämä voisi koskea myös valtion omistamia metsämaita, jos lainsäädäntöön tehtäisiin vastaavat muutokset.

Metsänvuokraoikeuden vaihdantakelpoisuus toisi merkittäviä lisäinstrumentteja metsätalouden kehittämiseen. Pitkäaikaisten vuokrasopimusten kiinnitysmahdollisuus ja sijoitusmahdollisuus poistaisi monia ongelmia, jotka aiheutuvat metsien rajaamisesta vain valtion omistukseen. Ulkomaalaisten sijoitusten houkuttelemiseksi puunhakkuutoimintaan edellyttää myös sitä, että valtion metsien hallinnointi järkeistyy ja vakiintuu. Jos vuokranantajana ja puunkaatulupien myöntäjänä ym. metsäviranomaisena ovat useammin kuin joka toinen vuosi vaihtuvan metsälainsäädännön mukaan joko federaation virkamiehet tai alueiden virkamiehet, ei voida odottaa investointeja, mutta ei hevin enää kauan myöskään puunostajia. Kansainväliset puunjalostusyrietykset tarvitsevat vakaampia puuntoimittajia, pysyvämpiä neuvottelukumppaneita.

8. Venäjän metsäoikeuden kehitysnäkymiä

Venäjän metsäoikeuden kehitysnäkymät eivät ole kovinkaan lohdulliset. Soutaminen ja huopaaminen valtion metsien hallinnoinnissa ja jatkuva ristiriitainen metsälainsäädännön muuttaminen on osoitus täysin selkiytymättömästä metsäpolitiikasta. Venäjän valtio ei ole kyennyt eikä halunnut määritellä selkeitä tavoitteita metsätalouden kehittämiseksi. Poliittisen epäselvyyden takana ovat mitä ilmeisemmin omia etuja ajavat ja asemiaan vahvistavat metsäteollisuuden edustajat ja muut yhteiskunnalliset ryhmät. Metsä ei ole luonnonvarana sen erityisemmässä asemassa kuin maatalousmaa tai maa yleensä, tai kaasu, öljy, malmit. Vaikka metsämaita ei yksityistettäisikään, tulisi niiden käytön ja hyödyntämisen ehdot saada markkinaperusteisiksi, ja siten läpinäkyviksi, jotta metsistä saataisiin paras mahdollinen hyöty Venäjän taloudelle ja yhteiskunnalle.

Venäläistä kirjallisuutta

A.Ju.Semjanova (2005), Kommentarij k lesnomu kodeksu Rossijskoj Federacii. Moskva, Justicinform.

O.L.Dubovik (2005), Ekologiceskoe pravo. Moskva, Prospekt.

A.I.Pisarenko, V.V.Strahov (2004), Lesnoe hozjajstvo Rossii. Moskva, Jurisprudencija.

O.I.Krassoc (2002), Prirodnye resursy Rossii, kommentarij zakonodatelstva. Moskva, Delo.

N.G.Salisheva (2002), Kommentarij k kodeksu Rossijskoj federacii ob administrativnyh pravonarushenijah. Moskva, Prospekt.

N.I.Klejn, N.E.Fonarevoj (1999), Konkurentnoe pravo Rossijskoj federacii. Moskva, Logos.

I.R.Shegelman, Ju.I.Ponomarev (2004), Regionalnaja strategija razvitija lesopromyshlennogo kompleksa. Petrozavodsk, PetrGU.

KUVALUETTELO

Venäjän perustuslaki ja metsät	3
Venäjän metsä- ja ympäristöoikeus	6
Metsät siviililaissa ja maalainsäädännössä	8
Metsälaki ja muut metsää koskevat erityissäädökset	9
Metsät Venäjän valtionhallinnossa	10
Metsäriidat tuomioistuimissa	13
Eriluontoiset metsät	16
Metsien omistaminen Venäjällä	22
Maatalousmetsät	24